

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ

BÖYÜK PALATA

SERQEY ZOLOTUXİN RUSİYAYA QARŞI
(SERGEY ZOLOTUKHIN v. RUSSIA)

(14939/03 nömrəli ərizə)

QƏRAR

STRASBURQ

10 fevral 2009-cu il

Bu qərar qətidir, lakin onun mətnində redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

© **Avropa Şurası/İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi, 2012.** Bu tərcümə Avropa Şurasının “Hyuman Rayts Trast Fondu”nun dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir (www.coe.int/humanrightstrustfund). O, Məhkəmə üçün məcburi deyil. Geniş məlumat üçün müəlliflik hüququ ilə bağlı bu sənədin sonundakı tam məlumatlara bax.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.** This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.** La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Serqey Zolotuxin Rusiyaya qarşı işi üzrə

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin Böyük Palatası

sədr Jan-Pol Kosta (*Jean-Paul Costa*),
hakimlər
Nikolas Bratza (*Nicolas Bratza*),
Fransuaz Tulkens (*Françoise Tulkens*),
Xosep Kasadeval (*Josep Casadevall*),
Korneliu Birsan (*Corneliu Birsan*),
Karel Yunqvirt (*Karel Jungwiert*),
Elizabet Ştayner (*Elisabeth Steiner*),
Anatoli Kovler (*Anatoly Kovler*),
Stanislav Pavlovski (*Stanislav Pavlovski*),
Eqbert Mayer (*Egbert Myjer*),
Draqolyub Popoviç (*Dragoljub Popović*),
İzabel Berro-Lefevr (*Isabelle Berro-Lefevre*),
Paaivi Hirvelaa (*Päivi Hirvelä*),
Corcio Malinverni (*Giorgio Malinverni*),
Luiz Lopes Qerra (*Luis López Guerra*),
Miryana Lazarova Traylovska (*Mirjana Lazarova Trajkovska*),
Ledi Bianku (*Ledi Bianku*)
və məhkəmə katibinin müavini Maykl Oboyldan (*Michael O'Boyle*)

ibarət tərkibdə

2008-ci il martın 26-da və 2009-cu il yanvarın 21-də qapalı müşavirə keçirərək

yuxarıda qeyd edilmiş son tarixdə aşağıdakı qərarı qəbul etdi:

PROSEDUR MƏSƏLƏLƏRİ

1. İş Rusiya vətəndaşı cənab Serqey Aleksandroviç Zolotuxin (bundan sonra – “ərizəçi”) tərəfindən “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – “Konvensiya”) 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq 2003-cü il aprelin 22-də Rusiya Federasiyasına qarşı verilmiş ərizə (14939/03 nömrəli) əsasında başlanmışdır.

2. Ərizəçini “Avropa İnsan Hüquqları Sahəsində Vəkillik Mərkəzinin” (the European Human Rights Advocacy Centre) üzvləri, vəkillər cənab F. Liç və cənab K. Koroteyev təmsil etmişlər. Rusiya Hökumətini (bundan sonra – “Hökumət”) İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi yanında Rusiya Federasiyasının sabiq səlahiyyətli nümayəndəsi xanım V. Milinçuk təmsil etmişdir.

3. Ərizəçi eyni cinayətə görə iki dəfə cinayət təqibinə məruz qalması barədə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinə əsasən şikayət etmişdir.

4. Ərizəyə baxılması əvvəlcədən Məhkəmənin Birinci Bölməsinə tapşırılmışdır (Məhkəmə Qaydalarının 52-ci qaydasının 1-ci hissəsi). Həmin bölmə daxilində işə baxacaq Palatanın tərkibi (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 1-ci hissəsi) 26-cı Qaydanın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş qaydada təşkil edilmişdir.

5. 2005-ci il sentyabrın 8-də ərizə Kristos Rozakis, Peer Lorensen, Sneyana Botuçarova, Anatoli Kovler, Xanlar Hacıyev və Sverre Erik Yebens və Bölmənin məhkəmə katibi Sören Nilsendən ibarət Palata tərəfindən qismən qəbul edilən elan edilmişdir.

6. 2007-ci il iyunun 7-də Kristos Rozakis, Lukis Lukaides, Nina Vayıç, Anatoli Kovler, Xanlar Hacıyev, Din Şpilmann, Sverre Erik Yebens və Bölmənin məhkəmə katibi Sören Nilsendən ibarət həmin Bölmənin Palatası 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin pozulduğu nəticəsinə yekdilliklə gələrək mənəvi zərər və məhkəmə xərcləri ilə bağlı kompensasiyanın ödənilməsini təyin etmişdir.

7. 2007-ci il sentyabrın 5-də Hökumət, Konvensiyanın 43-cü maddəsinə və 73-cü Qaydaya müvafiq olaraq işin Böyük Palataya göndərilməsini xahiş etmişdir. 2007-ci il noyabrın 12-də Böyük Palatanın kollegiyası vəsatəti təmin etmişdir.

8. Böyük Palatanın tərkibi Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 2 və 3-cü hissələrinə və 24-cü Qaydaya müvafiq olaraq müəyyən edilmişdir.

9. Ərizəçi və Hökumət şikayətlərin mahiyyəti ilə bağlı öz dəlillərini yazılı surətdə təqdim etmişlər. Bundan əlavə, üçüncü tərəfin şərtləri sədr tərəfindən yazılı prosesdə iştirak etməyə icazə almış Paris Vəkillər Kollegiyasının İnsan Hüquqları üzrə Təlim İnstitutu tərəfindən təqdim edilmişdir (Konvensiyanın 36-cı maddəsinin 2-ci hissəsi və 44-cü qaydanın 2-ci hissəsi).

10. Məhkəmə iclası 2008-ci il martın 26-da Strasburqda İnsan Hüquqları Sarayında keçirilmişdir (59-cu qaydanın 3-cü hissəsi).

Məhkəmə iclasında aşağıdakı şəxslər iştirak etmişlər:

(a) Hökumət tərəfindən

Xanım V. Milinçuk, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi yanında
Rusiya Federasiyasının sabiq səlahiyyətli nümayəndəsi,

Xanım İ. Mayke
Xanım Y. Tsımbalova

*səlahiyyətli nümayəndə,
məsləhətçilər;*

(b) ərizəçi tərəfindən

Cənab F. Liç,
Cənab K. Koroteyev,

*vəkil,
məsləhətçi,*

Məhkəmə iclasında cənab Liç, cənab Koroteyev və xanım Milinçuk çıxış etmişlər.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

11. 1966-cı ildə anadan olmuş ərizəçi hal-hazırda Voronejdə yaşayır.

A. 2002-ci il yanvarın 4-də baş vermiş hadisələr

12. Həmin gün hadisələr tərəflərin təsvir etdiyi və müvafiq sənədlərdə əks etdirildiyi kimi, aşağıdakı surətdə baş vermişdir.

13. Onun öz rəfiqəsi xanım P.-ni qapalı hərbi hissənin ərazisinə necə keçirdə bildiyini müəyyən etmək məqsədilə 2002-ci il yanvarın 4-də səhər saatlarında ərizəçi Voronej şəhəri Leninski rayonunun 9-cu milis bölməsinə (bundan sonra – “milis bölməsi”) gətirilmişdir.

14. Milis bölməsində ərizəçi əvvəlcədən pasport xidmətinin otağında saxlanmışdır. O, sərxoş vəziyyətdə olaraq pasport xidmətinin əməkdaşı xanım Y. və yol təhlükəsizliyi şöbəsinin rəisi kapitan S.-i təhqir etmişdir. Ərizəçi ona münasibətdə verilmiş göstəriş və xəbərdarlıqlara məhəl qoymamışdır. Kapitan S.-i itələyərək qaçmağa cəhd etdikdən sonra onun əlləri qandalla bağlanmışdır. Milis əməkdaşları hesab etmişlər ki, ərizəçinin davranışı xırda xuliqanlıq inzibati hüquqpozmanı təşkil etmişdir.

15. Ərizəçi milis bölməsinin rəisi mayor K.-nın kabinetinə gətirilmişdir. Mayor K. ərizəçi barəsində xırda xuliqanlıq inzibati hüquqpozma haqqında aşağıdakı məzmununda protokol tərtib etmişdir:

“Bu protokol Voronejin 9-cu milis bölməsinin rəisi mayor K. tərəfindən tərtib edilmişdir ondan ötrü ki, qeyri-qanuni yolla qapalı hissənin ərazisinə keçirtdiyi vətəndaş P. ilə birlikdə 9-cu milis bölməsinə gətirilmiş 2002-ci il yanvarın 4-də saat 09.45-də vətəndaş Zolotuxin milis əməkdaşlarını və (oxunmur) rəisini nalayiq sözlərlə təhqir etmiş, göstərişlərə məhəl qoymamış, ictimai qaydanın pozulmasına son qoymaq barədə milis əməkdaşlarının tələblərinə əhəmiyyət verməmiş, milis bölməsindən qaçmağa cəhd etmiş və buna görə onun əlləri qandalla bağlanmış, beləliklə də İnzibati hüquqpozmalar haqqında RSFSR Məcəlləsinin 158 və 165-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati hüquqpozmaları törətmişdir.”

16. Mayor K. tərəfindən protokolun tərtib edilməsi zamanı kabinetdə həmçinin kapitan S. və podpolkovnik N. olmuşlar. Ərizəçi mayor K.-ni təhqir etmiş və fiziki zor tətbiq edilməsi ilə hədələmişdir. O, yenidən qaçmağa cəhd etmiş və oturacağı çevirmişdir.

17. Protokol tərtib edildikdən sonra ərizəçi Qribanovski rayon daxili işlər şöbəsinə (bundan sonra – “RDİŞ”) aparılmaq üçün avtomasına yerləşdirilmişdir. Həmin maşında həmçinin sürücü vətəndaş L., mayor K.,

podpolkovnik N. və xanım P. olmuşlar. Yol boyu ərizəçi mayor K.-nı təhqir etməkdə davam etmiş və onun barəsində inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib etməsinə görə öldürmək ilə hədələmişdir.

B. Ərizəçinin inzibati qaydada məhkum edilməsi

18. 2002-ci il yanvarın 4-də ərizəçi aşağıdakı əməllərə görə Qribanovski Rayon Məhkəməsi tərəfindən İnzibati hüquqpozmalar haqqında Məcəlləsinin 158-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmanın törədilməsində təqsirli bilinmişdir:

“Zolotuxin ictimai yerdə söyüş söymüş və göstərişlərə əhəmiyyət verməmişdir.”

19. Ərizəçi barəsində üç gün müddətinə inzibati həbs tətbiq edilmişdir. İnzibati hüquqpozma haqqında iş üzrə qərarda göstərilmişdir ki, o, dərhal qüvvəyə minmiş və qərardan şikayət verilə bilməmişdir.

C. Ərizəçinin cinayət təqibi

20. 2002-ci il yanvarın 4-də milis bölməsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş cinayəti, yəni “ictimai qayanın qorunması üzrə vəzifəni yerinə yetirən və ya ictimai qaydanın pozulmasının qarşısını alan hakimiyyət nümayəndəsinə və ya digər şəxsə müqavimət göstərməklə xuliqanlıq” törətməkdə şübhə əsasında 2002-ci il yanvarın 23-də ərizəçi barəsində cinayət işi başlanılmışdır. Növbəti gün ərizəçi tutulmuşdur. 2002-ci il fevralın 1-də ərizəçi barəsində digər iki ittiham üzrə cinayət işi başlanılmışdır.

21. 2002-ci il aprelin 5-də ərizəçiyə ittiham elan edilmişdir. İttiham aktının müvafiq hissələrində aşağıdakılar deyilmişdir:

“2002-ci il yanvarın 4-də səhər saatlarında Zolotuxin onun tanışı vətəndaş P.-nin Voronej-45 qapalı hərbi hissəsinin ərazisinə necə keçməsinə müəyyən etmək üçün Voronejın Leninski rayonunun 9-cu milis bölməsinə gətirilmişdir. 9-cu milis bölməsinin pasport xidmətinin otağında sərxoş vəziyyətdə olan vətəndaş Zolotuxin ictimai qaydanı kobud surətdə pozmuş, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etmiş və otaqda olmuş şəxslərin, yəni 25852 sayılı hərbi hissənin mənzil-yaşayış şöbəsinin pasport şöbəsinin əməkdaşı vətəndaş Y. və 9-cu polis bölməsinin yol hərəkətinin təhlükəsizliyi şöbəsinin rəisi kapitan S.-in ünvanına söyüş söyməyə başlamışdır; o, xüsusilə, xidməti vəzifələrini yerinə yetirən milis əməkdaşı olmuş sonuncunu zor tətbiq olunması ilə hədələmişdir. Vətəndaş Zolotuxin kapitan S.-in ictimai qaydanın pozulmasına son qoymaq barədə qanuni tələblərinə əhəmiyyət verməmiş; o, pasport xidmətinin otağından qaçmağa cəhd etmiş, onun ictimai qaydanı pozan davranışının qarşısını almaq cəhdlərinə ciddi müqavimət göstərmiş, kapitan S.-i itələyərək və əllərindən çıxaraq ona müqavimət göstərmiş və pasport xidmətinin normal işinə maneçilik törətmişdir.

Bununla da, vətəndaş Zolotuxin qəsdən xuliqanlıq, yəni ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətləri ictimai qaydanın

pozulmasının qarşısını alan hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət göstərməklə törətmişdir; qeyd olunan hərəkətlər Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş cinayəti təşkil etmişdir.

Xuliqanlıq əməlinin törətməsinə görə inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsi məqsədilə vətəndaş Zolotuxin xidməti vəzifələrini yerinə yetirən, Voronejin Leninski rayonunun 9-cu milis bölməsinin rəisi mayor K.-nin kabinetinə gətirilmişdir. Xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən K. vətəndaş Zolotuxin barəsində RSFSR İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləsinin 158 və 165-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati hüquqpozmaların törədilməsi haqqında protokol tərtib etməyə başlamışdır. Vətəndaş Zolotuxin onun barəsində inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsini görərək 14254 sayılı hərbi hissənin komandirinin köməkçisi podpolkovnik N. və 9-cu milis bölməsinin yol hərəkətinin təhlükəsizliyi şöbəsinin rəisi kapitan S.-in yanında K.-ni açıqca təhqir etməyə başlamış, bununla da milis əməkdaşının şərəf və ləyaqətini qəsdən alçaltmışdır. Vətəndaş Zolotuxin mayor K.-nin ictimai qaydanın pozulmasına və təhqiredici davranışa son qoyulması barədə təkrar tələblərinə məhəl qoymamışdır. Daha sonra vətəndaş Zolotuxin milis bölməsi rəisinin kabinetindən icazəsiz çıxmağa cəhd etmiş və mayor K.-nin ünvanına söyüş söyməkdə və onun üzərində zor tətbiq edilməsi ilə hədələməkdə davam etdirərək oturacağı çevirmişdir.

Bununla da, vətəndaş Zolotuxin xidməti vəzifələri yerinə yetirən hakimiyyət nümayəndəsinə qəsdən camaat qarşısında təhqir etmiş, yəni Cinayət Məcəlləsinin 319-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətmişdir.

Vətəndaş Zolotuxin barəsində inzibati hüquqpozma haqqında protokol tərtib edildikdən sonra o, və vətəndaş P. Voronej vilayətinin Qrnavoski RDİŞ-ə aparılmaq üçün avtomobilə yerləşdirilmişlər. Avtomobildə olarkən vətəndaş Zolotuxin 14254 sayılı hərbi hissənin komandirinin köməkçisi podpolkovnik N. Və sürücü L.-in yanında xidməti vəzifələrini yerinə yetirən mayor K.-nin şərəf və ləyaqətini qəsdən alçaltmağa davam etmiş, milis əməkdaşı kimi ünvanına söyüşlər söymüş və bununla onu camaat qarşısında təhqir etmiş; daha sonra onun barəsində inzibati hüquqpozma haqqında işi başladığına görə 9-cu milis bölməsinin rəisi mayor K.-ni zor tətbiq etməklə öldürmək hədəsi ilə camaat qarşısında hədələmişdir.

Bununla da, vətəndaş Zolotuxin xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələmiş, yəni Cinayət Məcəlləsinin 318-ci maddəsinin 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətmişdir.”

22. 2002-ci il dekabrın 22-də Qribanovski rayon məhkəməsi tərəfindən hökm çıxarılmışdır. 213-cü maddənin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayət ilə əlaqədar rayon məhkəməsi ərizəçi barəsində aşağıdakı əsaslara görə bəraət vermişdir:

“2002-ci il yanvarın 4-də səhər saatlarında ... 9-cu milis bölməsində ərizəçi sərxoş vəziyyətdə olaraq vətəndaş Y. Və kapitan S. ünvanına ... söyüşlər söyərək, sonuncunu öldürmək hədəsi ilə hədələmişdir. O, kapitan S.-in qanuni tələblərinə əməl etməkdən imtina etmiş, aqressiv davranış göstərmiş, S.-i itələyərək qaçmağa cəhd etmişdir. Məhkəməyə təqdim etmiş sübutları nəzərdən keçirərək məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin təqsiri müəyyən edilməmişdir. Eyni əməllərə görə İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləsinin 158 və 165-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsinə görə 2002-ci il yanvarın 4-də ərizəçi barəsində üç gün müddətinə inzibati həbs tətbiq edilmişdir. İnzibati hüquqpozma haqqında iş üzrə qərardan şikayət verilməmiş, və o, ləğv edilməmişdir. Məhkəmə hesab edir ki,

təqsirləndirilən şəxsin əməllərində 213-cü maddənin 2-ci hissəsinin «b» bəndində nəzərdə tutulmuş cinayətin tərkibi yoxdur və bu hissədə bəraət hökmü çıxarır.”

23. Daha sonra ərizəçi rayon məhkəməsi tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 319-cu maddəsinə əsasən hakimiyyət nümayəndəsini təhqir etməkdə təqsirli bilinmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, ərizəçi mili bölməsində mayor K.-nin kabinetində 158 və 165-ci maddələrə əsasən inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsi zamanı sonuncunun ünvanına söyüş söymüş və onu hədələmişdir. Mayor K.-nin bu barədə ifadələri K.-nin kabinetində olmuş kapitan S., podpolkovnik N. və vətəndaş Y.-nin ifadələri ilə təsdiq edilmişdir.

24. Nəhayət, hökmdə ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 318-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən hakimiyyət nümayəndəsinin zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələməkdə təqsirli bilinmişdir. Mayor K., podpolkovnik N. və ərizəçinin rəfiqəsinin ifadələrinə əsasən müəyyən edilmişdir ki, inzibati hüquqpozma haqqında protokol tərtib edildikdən sonra ərizəçi və onun rəfiqəsi avtomobillə Qribanovski rayon polis şöbəsinə aparılmışlar. Avtomobildə olarkən ərizəçi mayor K.-nin ünvanına söyüş söyməkdə davam etmişdir. O, həmçinin onun üstünə tüpürmüş və demişdir ki, azad edildikdən sonra onu öldürərək qaçacaqdır. Ərizəçinin qəddarlığa və zorakılığa meyilli şəxs kimi məlum olduğuna görə mayor K. Həmin hədələri real kimi qəbul etmişdir.

25. 2003-cü il aprelin 15-də Voronej Vilayət Məhkəməsi ərizəçinin kassasiya şikayətinə baxaraq birinci instansiya məhkəməsinin hökmü dəyişdirmədən saxlamışdır.

II. MÜVAFİQ MİLLİ HÜQUQ VƏ TƏCRÜBƏ

26. Rusiya Federasiyasının nəzərdə tutulmuşdur ki, “heç kəs eyni cinayətə görə təkrarən məhkum edilə bilməz” (50-ci maddənin 1-ci hissəsi).

27. Cinayət-Prosessual Məcəlləsində müəyyən edilmişdir ki, şəxs barəsində eyni ittiham üzrə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökm, yaxud təhqiqatçının, müstəntiqin və ya prokurorun cinayət işi başlanmasının rədd edilməsi və ya ona xitam verilməsi haqqında ləğv edilməmiş qərarı olduqda başlanmış cinayət təqibinə xitam verilməlidir (27-ci maddənin 4 və 5-ci bəndləri).

28. İnzibati hüquqpozmalar haqqında RSFSR Məcəlləsində (o zaman qüvvədə olmuş) aşağıdakılar nəzərdə tutulmuşdur:

Maddə 158. Xırda xuliqanlıq

“Xırda xuliqanlıq, yəni ictimai yerlərdə söyüş söyməyə, vətəndaşlara təhqiramiz sataşmağa və ictimai qaydanı, vətəndaşların əmin-amanlığını pozan buna bənzər digər hərəkətlərə görə minimum əmək haqqı məbləğinin on mislindən on beş mislinədək miqdarda cərimə qoyulur və ya əmək haqqının iyirmi faizi tutulmaqla bir aydan iki ayadək müddətə islah işləri tətbiq olunur, işin hallarına görə, pozuntunu törədənin şəxsiyyəti nəzərə alınmaqla bu tədbirlərin tətbiqi kifayət sayılmadıqda isə on beş günədək müddətə inzibati həbs tətbiq olunur.”

29. Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsində (o zaman qüvvədə olan redaksiyada) aşağıdakılar nəzərdə tutulmuşdur:

Maddə 213. Xuliqanlıq

“1. Xuliqanlıq, yəni ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətlər ... iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

2. Eyni əməllər:

...

b) ictimai qaydanın qorunması üzrə vəzifəni yerinə yetirən və ya ictimai qaydanın pozulmasının qarşısını alan hakimiyyət nümayəndəsinə və ya digər şəxsə müqavimət göstərməklə törədildikdə – ...

– yüz səksən saatdan iki yüz qırx saatadək ictimai işlər və ya bir ildən iki ilədək müddətə islah işləri və ya beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.”

Maddə 318. Hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı zor tətbiq etmə

“1. Xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar hakimiyyət nümayəndəsinə və ya onun yaxın qohumlarına qarşı həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etmə və ya belə zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələmə minimum əmək haqqı məbləğinin 200 mislindən 500 mislinədək miqdarda cərimə ... və ya üç aydan altı ayadək müddətə həbs ilə və ya beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.”

Maddə 319. Hakimiyyət nümayəndəsinə təhqir etmə

“Hakimiyyət nümayəndəsinə, onun xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən və ya yerinə yetirməsi ilə əlaqədar olaraq camaat qarşısında təhqir etmə minimum əmək haqqı məbləğinin 50 mislindən 100 mislinədək miqdarda cərimə ... və ya yüz iyirmi saatdan yüz səksən saatadək ictimai işlər və ya altı aydan bir ilədək müddətə islah işləri ilə cəzalandırılır.”

30. RSFSR Ali Məhkəməsi Plenumunun 1978-ci il 27 iyun tarixli 4 nömrəli Qərarında (sonrakı əlavə və dəyişikliklər ilə) müəyyən edilmişdir ki, xırda xuliqanlıq haqqında materiallara baxarkən hakim müttəhimin inzibati hüquqpozmanı törətməkdə təqsirləndirildiyi əməllərin öz ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə RSFSR Cinayət Məcəlləsinin 206-cı maddəsində (1997-ci il yanvarın 1-dən Rusiya Federasiyası Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsi ilə əvəz edilmişdir) nəzərdə tutulmuş cinayət məsuliyyətinə səbəb olması nəticəsinə gəldikdə o, materialların əlavə yoxlama aparmaq və cinayət işinin başlanması məsələsini həll etmək üçün daxili işlər orqanlarına qaytarılması və ya cinayət işinin başlanması barədə qərar qəbul edir (5-ci bənd). Ali Məhkəmə Plenumunun 1991-ci il 24 dekabr tarixli 5 nömrəli Qərarında (sonrakı əlavə və dəyişikliklər ilə) müəyyən edilmişdir ki, aşağı instansiya məhkəmələri öz təcrübəsində xuliqanlıq cinayətinin genişləndirici şərhindən qaçmalıdır ki, xırda xuliqanlıq

törətməkdə təqsirli olan şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi halları istisna edilsin (20-ci bənd).

III. MÜVAFİQ BEYNƏLXALQ VƏ MÜQAYİSƏLİ HÜQUQ

A. BMT-nin Mülki və siyasi hüquqları haqqında beynəlxalq paktı

31. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Paktın 14-cü maddəsinin 7-ci hissəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Heç kəs haqqında hər hansı ölkənin qanunvericiliyinə və cinayət-prosessual normalarına müvafiq qaydada ittiham və ya bəraət hökmü çıxarıldığı cinayətə görə təkrarən cinayət təqibinə məruz qala, yaxud cəzalandırıla bilməz”.

B. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Nizamnaməsi

32. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi Nizamnaməsinin 20-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“1. Bu Nizamnamədə nəzərdə tutulmuş hallar istisna edilməklə, Məhkəmə tərəfindən çıxarılmış ittiham və ya bəraət hökmündə əks etdirilmiş cinayətlərin tərkibini təşkil edən davranış ilə əlaqədar olaraq heç kəsin işinə Məhkəmə tərəfindən baxıla bilməz.

2. Məhkəmə tərəfindən çıxarılmış ittiham və ya bəraət hökmündə əks etdirilmiş, 5-ci maddədə nəzərdə tutulmuş cinayətə görə heç kəsin işinə başqa məhkəmə tərəfindən baxıla bilməz.

3. 6, 7 və 8-ci maddələrin mənası ilə həmçinin qadağan edilmiş davranışa görə başqa məhkəmə tərəfindən məhkum olunmuş heç kəsin işinə, aşağıdakı hallar istisna edilməklə, eyni davranışa görə Məhkəmə tərəfindən baxıla bilməz:

(a) Başqa məhkəmədə keçirilmiş məhkəmə baxışı şəxsi Məhkəmənin yurisdiksiyası daxilində olan cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətindən kənarlaşdırmaq məqsədilə aparıldıqda; yaxud

(b) Başqa məhkəmədə keçirilmiş məhkəmə baxışı beynəlxalq hüquqda qəbul edilmiş qanuni prosesə dair normalara müvafiq olaraq müstəqil və ya qərəzsiz qaydada başqa cür keçirilmədikdə, habelə müəyyən şəraitdə müvafiq şəxsi məsuliyyətə cəlb etmək məqsədinə cavab verməyən qaydada keçirildikdə.”

C. Avropa İttifaqı və Şengen müqaviləsi

33. 2007-ci il dekabrın 12-də Strasburqda Avropa Parlamenti, Şurası və Komissiyası tərəfindən təntənəli surətdə bəyan edilmiş “Avropa İttifaqının Əsas Hüquqları haqqında” Xartiyanın 50-ci maddəsində aşağıdakılar deyilir (OJ 14.12.2007, C 303/1):

“Heç kəsin işinə barəsində İttifaqda qanuna müvafiq qaydada çıxarılmış ittiham və ya bəraət hökmündə əks etdirilmiş cinayətə görə yenidən cinayət-prosessual qaydasında baxılmasına, yaxud cəzalandırılmasına yol verilmir.”

34. Şenqen müqaviləsinin tətbiqi haqqında Konvensiyanın (bundan sonra – “ŞMTK”) 54-cü maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Şəxs barəsində cəza tədbirinin tətbiqi barədə qərar artıq tətbiq edildikdə, hal-hazırda tətbiq olunduqda və ya cəza tədbirinin tətbiqi barədə qərar çıxarıldığı Razılığa gələn dövlətin qanunlarına əsasən onun tətbiq edilməsi mümkün olmadıqda, Razılığa gələn dövlətin birində haqqında yekun hökm çıxarılmış həmin şəxs Razılığa gələn digər dövlətdə eyni əməllərə görə cinayət təqibinə məruz qala bilməz.”

35. Avropa İcmalarının Ədalət Məhkəməsi (bundan sonra – “AƏM”) tərəfindən “*non bis in idem*” prinsipi Avropa icmaları hüququnun əsas prinsipi kimi tanınmışdır (“*Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM) və digərləri Komissiyaya qarşı*” (*Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM) and others v. Commission*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C - 250/99 P to C-252/99 P & C-254/99, § 59, 15 October 2002)):

“...Avropa icmaları hüququnun əsas prinsipi olan və həmçinin İnsan hüquqlarına dair Avropa Konvensiyasının 7 sayılı Protokolunun 4-cü maddəsinin 1-ci hissəsində təsbit edilmiş “*non bis in idem*” prinsipi rəqabət məsələlərində haqqında şikayət verilə bilməyən əvvəlki qərarla cəzalandırılmış və ya məsuliyyətdən azad edilmiş müəssisənin haqsız rəqabət ilə əlaqədar olaraq ikinci dəfə təqsirli bilinməsinə və ya barəsində yenidən işin başlanılmasını istisna edir”.

36. Rəqabət hüququ sahəsində AƏM “*non bis in idem*” prinsipinə uyğunluğu yoxlamaq üçün aşağıdakı yanaşmanı tətbiq etmişdir (“*Aalborg Portland və digərləri Komissiyaya qarşı*” (*Aalborg Portland and others v. Commission*, C-204/00P, 205/00P, 211/00P, 213/00P, 217/00P, 219/00P, § 338, 7 January 2004)):

““*Ne bis in idem*” prinsipinə riayət olunmasına gəldikdə, həmin prinsipin tətbiqi üç şərtə cavab verməlidir: faktların eyniliyi, qanun pozanın vahidliyi və qorunan hüquqi marağın vahidliyi. Bununla da, həmin prinsipə əsasən, eyni şəxs eyni əmlakın qorunmasına yönəlmiş bir qanunsuz əmələ görə bir dəfədən artıq cəzalandırıla bilməz.”

37. Cinayət işləri üzrə polis və məhkəmə orqanlarının əməkdaşlığına dair AƏM-in presedent hüququ isə “*non bis in idem*” prinsipinin digər şərhinə əsaslanır (*Leopold Henri Van Esbroeck*, C-436/04, 9 March 2006):

“27. Buna baxmayaraq, ilk növbədə ŞMTK 54-cü maddəsindəki “eyni əməllərə görə” ifadə göstərir ki, bu müddəə yalnız mübahisələndirilən əməllərin hüquqi təsvifinə deyil, onların xarakterinə aiddir.

28. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, bu maddədə istifadə edilən məfhumlar “*ne bis in idem*” prinsipi təsbit edilmiş digər beynəlxalq müqavilələrdə istifadə olunan məfhumlardan fərqlənir. ŞMTK-nın 54-cü maddəsindən fərqli olaraq, “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktın 14-cü maddəsinin 7-ci hissəsində və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 7 sayılı Protokolunun 4-cü maddəsində həmin müqavilələrdə təsbit edilmiş “*ne bis in idem*” prinsipinin tətbiqi üçün ilk şərt kimi əməllərin hüquqi təsvifinin vacib olduğunu müəyyən edən “cinayət” məfhumu istifadə olunur.

...

30. Həmin maddədə təsbit edilmiş “*ne bis in idem*” prinsipi ilə mütləq nəzərdə tutulur ki, Razılığa gələn dövlətlər öz cinayət mühakimə sistemlərinə qarşılıqlı surətdə etimad göstərir və onların hər biri, hətta öz milli qanunvericilik tətbiq edildiyi halda nəticə fərqli olduqda, Razılığa gələn digər dövlətin qüvvədə olan cinayət hüququnu tanıyır ([C-385/01] *Gözütok and Brügge* [[2003] ECR I-1345], paragraph 33).

31. Nəticə etibarilə, eyni əməlin Razılığa gələn iki ayrı-ayrı dövlətdə müxtəlif hüquqi tövsif olunması mümkünlüyü ŞMTK 54-cü maddəsinin tətbiqi üçün maneə yaratmır.

32. Eyni səbəblərdən, qorunan hüquqi marağın eyniliyi meyarının Razılığa gələn müxtəlif dövlətlərdə fərqli ola bilməsinə görə bu meyar tətbiq edilə bilməz.

33. Yuxarıdakı nəticələr həmçinin ŞMTK 54-cü maddəsinin məqsədi, yəni hərəkət azadlığının həyata keçirən heç kəs barəsində eyni əməllərə görə Razılığa gələn müxtəlif dövlətlərdə cinayət təqibinin keçirilmədiyini təmin etmək məqsədi ilə təsdiq edilir (*Gözütok and Brügge*, paragraph 38, and Case C-469/03 *Miraglia* [2005] ECR I-2009, paragraph 32).

34. Baş vəkili rəyinin 45-ci bəndində qeyd edildiyi kimi, həmin hərəkət azadlığı yalnız o halda səmərəli surətdə təmin edilir ki, əməli törətmiş şəxs üzv-dövlətdə təqsirli bilindi və cəzasını çəkdi və ya yekun hökmə bəraət qazandığı təqdirdə digər üzv-dövlətin qanunvericilik sistemində müvafiq əməlin ayrıca cinayət kimi tövsif olduğuna görə həmin üzv-dövlətdə cinayət təqibinə məruz qalmağa qorxmadan Şenqen ərazisində səyahət edə bilsin.

35. Cinayət hüququ sahəsində milli qanunvericiliklərin uyğunlaşması olmadığına görə əməlin hüquqi tövsifinə və ya qorunan hüquqi marağa əsaslanan meyar Şenqen ərazisində hərəkət azadlığına Razılığa gələn dövlətlərin cinayət hüququ sahəsində qanunvericilik sistemlərinin sayı qədər maneələr törədə bilər.

36. Belə şəraitdə, ŞMTK 54-cü maddəsinin tətbiqinin yeganə meyarı – bir-biri ilə sıx bağlı olan konkret faktların məcmusunun mövcudluğu kimi başa düşülən əməllərin eyniliyi meyarıdır.

...

38. ...bununla əlaqədar həlledici qiymətləndirmə ... işdə baxılan əməllərin bir-biri ilə zamanda, məkanda və mahiyyətlə sıx bağlı olan konkret faktların məcmusunun təşkil edib-etmədiyini müəyyən etmək vəzifəsini yerinə yetirən milli məhkəmələr tərəfindən aparılmalıdır.”

38. Bu yanaşma AƏM tərəfindən “*non bis in idem*” prinsipinin tətbiqinə dair yaxın keçmişdə baxılmış işdə təsdiq edilərək inkişaf etdirilmişdir (*Norma Kraaijenbrink*, C-367/05, 18 July 2007):

“26. ...qeyd edilməlidir ki, ŞMTK 54-cü maddəsinin tətbiqinin yeganə meyarının bir-biri ilə sıx bağlı olan konkret faktların məcmusunun mövcudluğu kimi başa düşülən əməllərin eyniliyi meyarının olması Məhkəmə tərəfindən artıq müəyyən edilmişdir (bax: *Van Esbroeck*, paragraph 36; Case C-467/04 *Gasparini and Others* [2006] ECR I-9199, paragraph 54, and Case C-150/05 *Van Straaten* [2006] ECR I-9327, paragraph 48).

27. Belə konkret faktların məcmusunun mövcud olub-olmadığını müəyyən etmək üçün milli məhkəmələr iki işdə baxılan əməllərin bir-biri ilə zamanda, məkanda və mahiyyətlə sıx bağlı olan konkret faktların məcmusunun təşkil edib-etmədiyini müəyyən etməlidir (bax: *Van Esbroeck*, paragraph 38; *Gasparini and Others*, paragraph 56, and *Van Straaten*, paragraph 52).

28. Nəticə etibarilə, ŞMTK 54-cü maddəsinin mənasında «eyni əməllər» məfhumunun qiymətləndirilməsinin çıxış nöqtəsi – Razılığa gələn iki dövlətin məhkəmələrində cinayət təqibi prosesinə səbəb olmuş müəyyən qeyri-qanuni davranışı bütövlükdə nəzərdən keçirməkdir. Belə ki, ŞMTK-nın 54-cü maddəsi yalnız əməllərin bir-biri ilə zamanda, məkanda və mahiyyətlə sıx bağlı olmaqla vahid tamlığı təşkil etməsi ikinci cinayət təqibi üzrə işə baxan məhkəmə tərəfindən müəyyən edildikdə tətbiq edilə bilər.

29. Digər tərəfdən, əməllər belə vahid tamlığı təşkil etmədikdə, həmin əməlləri törətmiş şəxsin eyni cinayət niyyəti ilə davranmasının ikinci cinayət təqibi üzrə işə baxan məhkəmə tərəfindən müəyyən edilməsi ŞMTK 54-cü maddəsinin mənasında «eyni əməllər» məfhumu ilə əhatə olunan bir-biri ilə sıx bağlı konkret faktların məcmusunun olmasını göstərmək üçün kifayət deyil.

30. Avropa İcmaları Komissiyasının xüsusilə vurğuladığı kimi, Razılığa gələn iki ayrı-ayrı dövlətdə cinayət təqibinə səbəb olmuş əməllər arasında subyektiv əlaqə mütləq demək deyil ki, müvafiq olaraq zaman, məkan və mahiyyət üzrə fərqləndirilə biləcək müvafiq əməllər arasında obyektiv əlaqə vardır.

...

32. ...məhz səlahiyyətli milli məhkəmələr qiymətləndirməlidir ki, Razılığa gələn iki dövlətdə eyni şəxs barəsində həmin cinayət təqibinə səbəb olmuş bütün faktiki hallar arasında eynilik və əlaqəlik dərəcəsi o qədərdir ki, onların ŞMTK 54-cü maddəsinin mənasında «eyni əməllər» olması nəticəsinə gəlməyə mümkün olsun.

...

36. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq birinci suala cavab belə olmalıdır: ŞMTK-nın 54-cü maddəsi aşağıdakı mənada şərh edilməlidir:

– bu maddənin tətbiqi məqsədlərinə uyğun meyar – hüquqi tövsifdən və qorunan hüquqi maraqdan asılı olmayaraq, bir-biri ilə sıx bağlı olan konkret faktların məcmusunun mövcudluğu kimi başa düşülən əməllərin eyniliyidir;

– birincisi, Razılığa gələn bir dövlətdə narkotik vasitələrin qanunsuz olaraq satmasından əldə edilmiş gəliri saxlamaqdan və, ikincisi, həmçinin belə satmadan əldə olunmuş pulların Razılığa gələn digər dövlətdəki valyuta mübadiləsi kontorunda dəyişdirməkdən ibarət müxtəlif əməllər, sırf səlahiyyətli milli məhkəmələrin onların eyni cinayət niyyəti ilə bir-biri ilə bağlı olması nəticəsinə gəldiyinə görə ŞMTK 54-cü maddəsinin mənasında «eyni əməllər» sayılmamalıdır;

– məhz səlahiyyətli milli məhkəmələr qiymətləndirməlidir ki, müqayisə edilməli bütün faktiki hallar arasında eynilik və əlaqəlik dərəcəsi o qədərdir ki, göstərilə müvafiq meyar baxımından onların ŞMTK 54-cü maddəsinin mənasında «eyni əməllər» olması nəticəsinə gəlməyə mümkün olsun.”

D. İnsan hüquqlarına dair Amerika Konvensiyası

39. İnsan hüquqlarına dair Amerika Konvensiyasının 8-ci maddəsinin 4-cü hissəsində aşağıdakılar deyilir:

“Barəsində şikayət verilə bilinməyən hökmə bəraət qazanmış təqsirləndirilən şəxs eyni əsasa görə yenidən mühakimə edilə bilməz.”

40. İnsan Hüquqları üzrə Amerika Ölkələri Məhkəməsi həmin müddəanı aşağıdakı qaydada şərh etmişdir (“*Loayza-Tamayo Peruya qarşı*” (Loayza-Tamayo v. Peru, 17 September 1997, Series C No. 33, § 66)):

“Bu prinsipin məqsədi – müəyyən əməllərə görə mühakimə olunmuş şəxsləri eyni əsasla görə yenidən mühakimə olunmaqdan qorumaqdır. İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair başqa beynəlxalq sənədlərdə istifadə edilmiş formuldan (misal üçün, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktın 14-cü maddəsinin 7-ci hissəsində eyni “cinayət” deyilir) fərqli olaraq Amerika Konvensiyasında zərərçəkmiş şəxsin xeyrinə daha geniş olan “eyni əsas” ifadəsindən istifadə olunur.”

E. Amerika Birləşmiş Ştatlarının Ali Məhkəməsi

41. Amerika Birləşmiş Ştatlarında “ikiqat təhlükənin” yolverilməzliyi qaydası (*the double-jeopardy rule*) müvafiq hissədə aşağıdakılar nəzərdə tutulan Konstitusiyaya Beşinci Əlavədən irəli gəlir:

“...heç kəs eyni cinayətə görə öz həyatından məhrum olunması və ya cismi toxunulmazlığın pozulması təhlükəsinə təkrarən məruz qala bilməz...”

42. Təqsirləndirilən şəxs tərəfindən narkotik vasitələrin orijinal qabda və alıcının yazılı sifariş olmadan satılması ilə bağlı olmuş, satın-almanın isə iki ayrı-ayrı cinayət tərkibini təşkil etmiş “*Blokburqer Birləşmiş Ştatlara qarşı*” (*Blockburger v. United States*, 284 U.S. 299 (1932)) işdə Ali Məhkəmə aşağıdakı şərhini vermişdir:

“Qadağan edilmiş hər hansı narkotik vasitələrinin orijinal möhürlənmiş qabda və ya orijinal möhürlənmiş qabdan çıxarılmaqla satması istisna edilməklə, onları satmaya görə cinayət məsuliyyəti “Narkotik vasitələr haqqında” Qanunun 1-ci maddəsində müəyyən edilir; 2-ci maddədə isə narkotik vasitələrin satıldığı şəxsin yazılı sifariş olmadan narkotik vasitələri satmaya görə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilir. Bununla da, qanuna müvafiq olaraq iki cinayət tərkibi mövcuddur. Burada yalnız bir satın-alma baş vermiş və buna görə sual yaranır ki, eyni əməllə hər iki maddə pozulmuş, təqsirləndirilən şəxs iki və ya bir cinayəti törətmişdir?

...

Cinayətlərin hər biri müxtəlif elementlərin sübut olunmasını tələb edir. Belə qayda tətbiq edilməlidir: eyni əməl və ya akt iki ayrı-ayrı qanun müddəasının pozulmasını təşkil etdikdə iki və ya yalnız bir cinayətin törədilməsini müəyyən etmək üçün bir müddəa ilə sübut olunması tələb edilmədiyi əlavə faktın sübut olunması digər müddəa ilə tələb edilib-edilmədiyi müəyyən edilməlidir... Bu məhkəmə Massaçusets Ali Məhkəməsinin “*Mori Birliyə qarşı*” işdə (*Morey v. Commonwealth*, 108 Mass. 433) qəbul etdiyi ifadəyə istinad edərək onu qəbul etmişdir: «Bir əməl iki qanunla nəzərdə tutulmuş cinayətləri təşkil edə bilər; və bir qanunla sübut olunması tələb edilmədiyi əlavə faktın sübut olunması digər qanunla tələb edildikdə qanunun biri əsasında bəraət vermə və ya məhkum etmə təqsirləndirilən şəxs barəsində digər qanuna əsasən cinayət təqibinin keçirilməsini və onun cəzalandırılmasını istisna etmir.”

43. Təqsirləndirilən Korbin tərəfindən «nəqliyyat vasitəsinin toqquşması nəticəsində öldürmə» ilə bağlı olmuş “*Qreydi Korbinə qarşı*” işdə (*Grady*

v. *Corbin*, 495 U.S. 508 (1990)) Ali Məhkəmə tərəfindən başqa yanaşma qəbul edilmişdir:

“...*“Blokburqer”* işində tələb edildiyi kimi, iki cinayətin elementlərinin texniki müqayisəsi təqsirləndirilən şəxsləri çoxsaylı məhkəmə baxışlarının yükündən kifayət qədər qorumur. Bu işdə də *“Blokburqer”* işində aparılmış təhlilin məhdud olması nümayiş etdirilir. *“Blokburqer”* işi ardıcıl cinayət təqibləri şəraitində «ikiqat təhlükə» məsələsinin tam surətdə araşdırılmasını təşkil etsə idi, Korbin Ştat tərəfindən dörd dəfə mühakimə oluna bilərdi: nəqliyyat vasitəsinin yolun üfüqi xətt nişanından sağ tərəfində idarə etməməyə, nəqliyyat vasitəsinin sərxoş vəziyyətdə idarə etməyə, adama hücum etməyə və adam öldürməyə görə. Ştat hansı şahidin ən inandırıcı ifadənin verməsini, hansı sənədlərin daha böyük təsir malik olmasını, açılış və yekun çıxışların hansı dəlillərinin andlılar iclasçılarında daha böyük təsir göstərməsini qiymətləndirərək hər bir məhkəmə prosesində təqdim ediləcək sübutları gücləndirə bilərdi. Korbin bu məhkəmə proseslərin hər birinin qanuniliyini mübahisələndirmək, yaxud narahatlıqdan və xərcərdən çəkinmək üçün təqsirini etiraf etmək məcburiyyətində qalacaqdı.

Bununla da, ardıcıl cinayət təqibi *“Blokburqer”* işinin testinə cavab verməkdən kənara çıxmalıdır. *“Vitale”* işində təklif etdiyimiz kimi, «ikiqat təhlükənin» yolverilməzliyinə dair müddəa ilə cinayət təqibi üzrə işdə törədilməsində ittiham olunan cinayətin əsas elementini müəyyən etmək üçün hökumət tərəfindən təqsirləndirilən şəxsin artıq cinayət təqibinə məruz qaldığı cinayəti təşkil edən davranış sübut ediləcək təkrar cinayət təqibi qadağan edilir. ... Əsas məsələ - Ştat əməllərin törədilməsini təsdiq etmək üçün hansı sübutlardan istifadə edəcək deyil, hansı əməllərin törədilməsini sübut edəcəkdir... Ştat cinayət təqibi üzrə hər bir növbəti işdə eyni davranışı sübut etmək üçün təqdim edilən sübutları dəyişdirməklə «ikiqat təhlükənin» yolverilməzliyinə dair müddəanın tələblərindən boyun qaçıra bilməz...”

44. Buna baxmayaraq, *“Birləşmiş Ştatlar Diksona qarşı”* işdə (*United States v. Dixon*, 509 U.S. 688 (1993)) Ali Məhkəmə *“Blokburqer”* işindəki testə qayıtdı:

““İkiqat təhlükənin” yolverilməzliyinə dair müddəada nəzərdə tutulmuş müdafiə digər işlər üzrə cinayət təqibi zamanı olduğu kimi məhkəməyə hörmətsizlik etmə ilə bağlı cinayət təqibi zamanı da təmin edilir. Həm bir neçə cəza tədbirinin tətbiq edilməsi, həm ardıcıl cinayət təqibləri kontekstində «ikiqat təhlükənin» yolverilməzliyinə dair müddəada nəzərdə tutulmuş qadağa təqsirləndirilən şəxsin cəzalandırıldığı və ya mühakimə olunduğu iki cinayət “eyni elementlər” və ya *“Blokburqer”* testinə cavab vermədikdə tətbiq edilir... Həmin test zamanı bir cinayətin tərkibində olmayan elementin başqa cinayətin tərkibində olub-olmadığı araşdırılır; olmadığı təqdirdə onlar müddəanın mənasında «eyni cinayət» sayılır və «ikiqat təhlükənin» yolverilməzliyinə dair müddəa ilə təkrar cəzalandırma və ya cinayət təqibi qadağan edilir...”

(Hazırkı işdə) cinayət təqibi, şübhəsiz ki, *“Qreydi”* işindəki “eyni davranış” testi ilə qadağan olunacağına baxmayaraq, *“Qreydi”* işinin nəticələri rədd edilməlidir, çünki onlar ayrılmaz qərarlar xəttinə ziddir ... və anlaşılmaqlıq səbəb olmuşdur... Bundan əlavə, *“Qreydi”* işində müəyyən edilmiş qaydanın tətbiqinin davamlı olmadığı təsdiq edilmişdir, bax: *“Birləşmiş Ştatlar Feliksə qarşı”* (*United States v. Felix*, 503 U. S. ____). Precedent hüququnun Məhkəmə tərəfindən asancasına yenidən baxılmadığına baxmayaraq, Məhkəmə işləməyən və ya zəif əsaslandırılmış əvvəlki qərarları ilə heç zaman bağlı olduğunu hiss etməmişdir.”

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. HÖKUMƏTİN İLKİN ETİRAZI

45. Böyük Palata qarşısında Hökumət ilk dəfə dövlət daxili hüquq müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi barədə etiraz bildirmişdir. Hökumət iddia etmişdir ki, ərizəçi inzibati qaydada məhkum edilməsindən və ya cinayət işinin başlanılması haqqında qərardan şikayət verməmişdir.

46. Məhkəmə bir daha təsdiq edir ki, Məhkəmə Qaydalarının 55-ci qaydasına müvafiq olaraq ərizənin qəbuledilənliyinə dair hər hansı etiraz, onun xarakteri və şərait yol verdiyi halda, Razılığa gələn cavabdeh dövlət tərəfindən ərizənin qəbuledilənliyinə dair yazılı və ya şifahi qeydlərində qaldırılmalıdır (bax: *“Prokopoviç Rusiyaya qarşı”* (*Prokopovich v. Russia*, no. 58255/00, § 29, ECHR 2004-XI (extracts), müvafiq istinadlar ilə)). İşin ərizənin qəbuledilənliyinə baxılması mərhələsində Hökumət dövlət daxili hüquq müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi barədə etiraz bildirməmişdir. Buna görə də, Hökumət icraatın hazırkı mərhələsində dövlət daxili hüquq müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi barədə etirazı bildirmək hüququndan məhrum edilir. Beləliklə, Hökumətin etirazı rədd edilməlidir.

II. 7 SAYLI PROTOKOLUN 4-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

47. Ərizəçi 2002-ci il yanvarın 4-də törədilmiş xuliqanlığa görə üç gün müddətinə həbs edildikdən sonra eyni hüquq pozuntusuna görə yenidən cinayət təqibinə məruz qalması ilə əlaqədar 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsinə əsasən şikayət etmişdir. 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“1. Heç kəsin hər hansı dövlətin qanunlarına və ya cinayət-prosessual normalarına müvafiq olaraq çıxarılmış yekun hökm ilə bəraət qazandığı və ya məhkum edildiyi hüquqpozmalar ilə əlaqədar həmin dövlətin yurisdiksiyası çərçivəsində təkrarən cinayət təqibi qaydasında işinə baxılmasına və ya cəzalandırılmasına yol verilmir.

2. 1-ci hissənin müddəaları yeni və ya yeni açılmış hallar olduğu və ya əvvəlki araşdırma zamanı işin nəticəsinə təsir göstərə bilən əsaslı pozuntulara yol verildiyi hallarda müvafiq dövlətin qanunlarına və cinayət-prosessual normalarına uyğun olaraq işə yenidən baxılmasına mane olmur.

3. Bu maddənin müddələrinin tətbiqinin Konvensiyanın 15-ci maddəsinin müddələrinə əsasən məhdudlaşdırılmasına yol verilmir.”

A. Birinci cəzanın öz mahiyyətinə görə cinayət-hüquqi xarakterli olub-olmaması

48. Məhkəmə qeyd edir ki, 2002-ci il yanvarın 4-də ərizəçi İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləyə əsasən keçirilmiş və Rusiyadakı

hüquqi təsnifata görə “cinayət” deyil, “inzibati” sayılan qaydada keçirilmiş məhkəmə prosesi nəticəsində təqsirli bilinmişdir. Buna görə, ərizəçinin “dövlətin qanunlarına və ya cinayət-prosessual normalarına müvafiq olaraq çıxarılmış yekun hökm ilə bəraət qazandığı və ya məhkum edildiyini” müəyyən etmək üçün ilk növbədə həmin prosesin 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin mənasında “cinayət-hüquqi” məsələyə aid olub-olmaması sualına cavab verilməlidir.

1. Palatanın gəlidiyi nəticə

49. Palata İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsində müəyyən edilmiş sanksiyanın yuxarı həddinin 15 gün müddətinə həbs olmasını, habelə ərizəçinin çəkdiyi üç gün müddətinə həbs cəzasını nəzərə alaraq hesab etmişdir ki, 2002-ci il yanvarın 4-də keçirilmiş məhkəmə prosesində ərizəçinin təqsirli bilinməsi 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin mənasında “cinayət-hüquqi qaydasında” məhkum etməni təşkil etmişdir.

2. Tərəflərin izahatları

(a) Ərizəçi

50. Ərizəçi bildirmişdir ki, onun İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati hüquqpozmaya görə məhkum edilməsi Məhkəmənin praktikasında müəyyən edilmiş “cinayət törətməkdə ittiham” məfhumunun şərhinə dair meyara cavab verir. O, qeyd etmişdir ki, hüquqpozmanın “cinayət-hüquqi” xarakterli kimi tövsiyə edilməsi üçün təyin edilmiş cəza deyil, potensial cəza (həmin işdə on beş günədək müddətə həbs) əsas amil olmuşdur (“*Enqel və digərləri Niderlanda qarşı*” (*Engel and Others v. the Netherlands*, 8 June 1976, § 85, Series A no. 22) və “*Lauko Slovakiyaya qarşı*” (*Lauko v. Slovakia*, 2 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI)). O, xatırlatmışdı ki, hakimi yanına gətirilmək üçün onun əlləri qandalla bağlanmış, həmin gün o, təqsirli bilinmiş və dərhal qüvvəyə minmiş qərarla barəsində üç gün müddətinə həbs tətbiq edilmişdir.

(b) Hökumət

51. Hökumət qəbul etmişdir ki, 2002-ci il yanvarın 4-də ərizəçinin məhkum edilməsi “cinayət-hüquqi” xarakter daşımışdır.

3. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

52. Məhkəmə bir daha təsdiq edir ki, prosesin milli qanunvericiliyə əsasən hüquqi təsnifi 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən “*non bis in idem*” prinsipinin tətbiqi üçün yeganə meyar ola bilməz. Əks halda, bu müddəanın tətbiqi Konvensiyanın məqsədlərinə zidd olan

nəticələrə gətirib-çıxaracaq dərəcədə razılığa gələn dövlətlərin mülahizəsinə verilərdi (bax: son qərarlardan “*Storbråten Norveçə qarşı*” (*Storbråten v. Norway* (dec.), no. 12277/04, ECHR 2007-... (extracts), müvafiq istinadlar ilə)). 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsindəki “cinayət-prosessual” anlayışı Konvensiyanın müvafiq olaraq 6 və 7-ci maddələrindəki “cinayət törətməkdə ittiham” və “cəza” sözlərinə aid ümumi prinsiplər baxımından şərh edilməlidir (bax: “*Haarvig Norveçə qarşı (qərardad)*” (*Haarvig v. Norway* (dec.), no. 11187/05, 11 December 2007); “*Rozenqist İsveçə qarşı (qərardad)*” (*Rosenquist v. Sweden* (dec.), no. 60619/00, 14 September 2004); “*Manasson İsveçə qarşı (qərardad)*” (*Manasson v. Sweden* (dec.), no. 41265/98, 8 April 2003); “*Göktan Fransaya qarşı*” (*Göktan v. France*, no. 33402/96, § 48, ECHR 2002-V); “*Malij Fransaya qarşı*” (*Malige v. France*, 23 September 1998, § 35, *Reports* 1998-VII); və “*Nilson İsveçə qarşı (qərardad)*” (*Nilsson v. Sweden* (dec.), no. 73661/01, ECHR 2005-...)).

53. Məhkəmənin müəyyən edilmiş presedent hüququnda “cinayət törətməkdə ittiham”ın olub-olmadığının müəyyən edilməsi üçün nəzərdən keçirilməli, ümumiyyətlə “Enqel meyarları” (bax, yuxarıda qeyd edilən “*Enqel və digərləri*” işi) kimi tanınan üç meyar təsbit edilmişdir. Birinci meyar – hüquqpozmanın milli qanunvericilikdə hüquqi təsnifi, ikinci meyar – hüquqpozmanın mahiyyəti, üçüncü meyar isə - müvafiq şəxsin məruz qala biləcək cəzanın sərtlilik dərəcəsidir. İkinci və üçüncü meyar alternativ olaraq mütləq birlikdə tətbiq edilmir. Lakin bu, hər bir meyarın ayrıca təhlili cinayət törətməkdə ittihamın mövcud olub-olmadığına dair dəqiq nəticəyə gəlməyi mümkün etmədikdə müştərək yanaşmanı istisna etmir (bax: son qərarlardan “*Jusila Finlandiyaya qarşı*” [*Böyük Palata*] (*Jussila v. Finland* [GC], no. 73053/01, §§ 30-31, ECHR 2006-...) və “*Ezeh və Konners Birləşmiş Krallığa qarşı*” [*Böyük Palata*] (*Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], nos. 39665/98 and 40086/98, §§ 82-86, ECHR 2003-X)).

54. Milli hüquqi təsnifatda “xırda xuliqanlıq” hüquqpozması İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsində “inzibati” kimi müəyyən edilmişdir. Buna baxmayaraq Məhkəmə bir daha təsdiq edir ki, əvvəllər müəyyən edildiyi kimi, Rusiya Federasiyasının və digər oxşar hüquqi sistemlərdə “inzibati” kimi müəyyən edilən sahə ilə mahiyyət etibarilə cinayət xarakterli olan, lakin cinayət-hüquq və cinayət-prosessual normalarda əks etdirilməsi üçün əhəmiyyətsiz olan müəyyən hüquqpozmalar əhatə olunur (bax: “*Meneşeva Rusiyaya qarşı*” (*Menesheva v. Russia*, no. 59261/00, § 96, ECHR 2006-...); “*Qalstyan Ermənistanə qarşı*” (*Galstyan v. Armenia*, no. 26986/03, § 57, 15 November 2007); və “*Ziliberberq Moldovaya qarşı*” (*Ziliberberg v. Moldova*, no. 61821/00, §§ 32-35, 1 February 2005)).

55. Mahiyyət etibarilə, “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasının İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləyə daxil edilməsi insan ləyaqətinin və ictimai qaydanın, adətən cinayət hüququn müdafiə dairəsinə daxil olan

dəyərlərin və maraqların qorunmasını təmin etmək məqsədinə xidmət etmişdir. Məcəllənin müvafiq müddəası xüsusi statusa malik olan şəxslərə deyil, bütün vətəndaşlara münasibətdə ifadə edilmişdir. Əməlin “xırda” xarakterinin göstərilməsi, özü özlüyündə, onun Konvensiyanın müstəqil mənasında “cinayət” kimi tövsifini istisna etmir, çünki Konvensiyanın heç bir müddəasında nəzərdə tutulmamışdır ki, hüquqpozmanın cinayət xarakterli olması üçün “*Enqel*” meyarı mənasında mütləq müəyyən ağırlıq dərəcəsi tələb edilir (bax, yuxarıda qeyd edilən *Ezeh*, § 104). Nəhayət Məhkəmə hesab edir ki, həmin hüquqpozmanın müəyyən edilməsinin başlıca məqsədlərini cinayət-hüquqi sanksiyanı səciyyələndirən xüsusiyyət kimi tanınan cəzalandırma və profilaktika təşkil etmişdir (ibid., §§ 102 and 105).

56. Cəza tədbirinin sərtlilik dərəcəsinə gəldikdə, o, müvafiq qanunda nəzərdə tutulmuş potensial cəzanın yuxarı həddinə istinadən müəyyən edilir. Təyin edilmiş cəza tədbirinin müəyyən etməyə aidiyyəti olsa da, o, qabaqcadan mümkün olanın əhəmiyyətini alçalda bilməz (ibid., § 120). Məhkəmə qeyd edir ki, İnzibati hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsində cəzanın yuxarı həddi kimi on beş müddətinə həbsin tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuş, ərizəçi isə üç gün müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir. Məhkəmənin bir çox hallarda təsdiq etdiyi kimi, Qanunun Aliliyi prinsipinə sadıq olan cəmiyyətdə təyin oluna bilən və ərizəçi barəsində tətbiq edilmiş cəza ilə azadlıqdan məhrum etmə nəzərdə tutulduqda ərizəçi barəsində irəli sürülmüş ittihamın «cinayət-hüquqi» xarakterli olması prezumpsiyası – yalnız müstəsna hallarda və azadlıqdan məhrum etmə öz xarakteri, müddəti və icra qaydasına görə «təsirli dərəcədə zərərli» sayıla bilmədikdə rədd edilə bilən prezumpsiya mövcuddur (bax: yuxarıda qeyd edilən *Engel*, § 82, və *Ezeh*, § 126). Hazırkı işdə Məhkəmə hər hansı belə müstəsna halları görə bilmir.

57. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq Məhkəmə, Palata etdiyi kimi, belə nəticəyə gəlir ki, “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasının xarakteri, cəza tədbirinin sərtliyi ilə birlikdə götürüldükdə, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin məqsədləri üçün “cinayət-prosessual” anlayışı ərizəçinin 2002-ci il yanvarın 4-də məhkum edilməsinə şamil olunur.

B. Ərizəçinin törətməsinə görə məsuliyyətə cəlb edildiyi hüquqpozmaların eyni (*idem*) olub-olmaması

58. 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində yekun hökmə bəraət aldığı və ya məhkum edildiyi cinayətlərə görə hər kəsin təkrarən cinayət təqibinə məruz qalmasının və ya cəzalandırılmasının yolverilməzliyi təminatı müəyyən edilir. Cinayət təqibi qaydasında ərizəçi barəsində irəli sürülmüş ittihamların sayını nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ilk növbədə, ərizəçinin törətməkdə ittiham edildiyi hər hansı cinayətin onun törətməsinə

görə məhkum edildiyi inzibati hüquqpozma ilə mahiyyətə eyni olub-olmadığını müəyyən etmək lazımdır.

1. Palatanın gəldiyi nəticə

59. Palata müəyyən etmişdir ki, hakimiyyət nümayəndəsini təhqir etməyə və zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələməyə görə ərizəçinin Cinayət Məcəlləsinin 318 və 19-cu maddələrinə əsasən məhkum edilməsi ilə əlaqədar olaraq hökmün bu hissəsinin əsaslandırıldığı əməllərin onun «xırda xuliqanlıq» görə məhkum edilməsinin əsaslandırıldığı əməllərdən fərqli olaraq zamanda onlardan sonra törədilmişdir. Digər tərəfdən, Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə əsasən “xuliqanlıq” törətməkdə ərizəçi barəsində irəli sürülmüş ittiham onun İnzibati Hüquqpozmalara haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsinə əsasən məhkum edilməsi üçün əsas olmuş faktiki hallarla eyni olmuş faktiki hallara əsaslanmışdır. 158-ci maddədə müəyyən edilmiş “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasının və 213-cü maddəyə əsasən “xuliqanlıq” cinayətinin tərkiblərində eyni əsas elementinin, yəni ictimai qaydanın pozulmasının olmasını nəzərə alaraq Palata nəticəyə gəlmişdir ki, ərizəçi artıq məhkum edildiyi hüquqpozmaya görə cinayət təqibinə məruz qalmışdır.

2. Tərəflərin izahatları

(a) Ərizəçi

60. Ərizəçi bildirmişdir ki, bir əmələ əsasən müxtəlif hüquqpozmaların törətməsinə görə ardıcıl surətdə şəxsin məsuliyyətə cəlb edildiyi halda əsas məsələ - hüquqpozmaların tərkibində “eyni əsas elementlərin” olub-olmamasıdır. Məhkəmənin praktikasında «eyni əsas elementlər» testi tətbiq edilməklə ayrı-ayrı hüquqpozmalar beş halda fərqləndirilir. Birincisi, ərizəçinin törədilməsində ittiham edildiyi əməllərin iki hüquqpozma ilə əlaqədar olaraq fərqli olduqda (yuxarıda qeyd olunan “*Manasson*” işində olduğu kimi). İkincisi, hüquqpozmaların tərkiblərinin mahiyyət etibarilə fərqli əlamətləri olduqda (“*Şutte Avstriyaya qarşı*” (*Schutte v. Austria*, no. 18015/03, 26 July 2007) işində olduğu kimi – Cinayət Məcəlləsində hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı zor tətbiq etmə və ya zorun tətbiq etmə hədəsi ilə hədələmə nəzərdə tutulduğu halda, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunda sənədlərin yoxlanılması üçün nəqliyyat vasitəsini saxlamaqdan imtina etməyə görə cəza nəzərdə tutulmuşdur). Üçüncüsü, bir hüquqpozma üçün təqsirləndirilən şəxsin təqsirinin xarakteri ilə bağlı sübut edilməsi tələb edilən əhəmiyyətli halın digər hüquqpozmaya aidiyyəti olmadıqda (yuxarıda qeyd edilən “*Rosenquist*” işində cinayət niyyətin və ya ehtiyatsızlığın sübut edilməsi, yaxud “*Ponsetti və Şesnel Fransaya qarşı*” işdə (*Ponsetti and Chesnel v. France* (dec.), nos. 36855/97 and 41731/98, ECHR 1999-VI) qəsdən yol verilmiş hərəkətsizliyin sübut edilməsi kimi). Dördüncüsü, sanksiyaların məqsədləri fərqli olduqda (misal üçün, “*Myelde Norveçə*

qarşı” (*Mjelde v. Norway* (dec.), no. 11143/04, 1 February 2007) işdə olduğu kimi, hüquqpozmanın qarşının alınması və profilaktikası ilə müqayisədə cəzalandırma). Beşincisi, sanksiyalar iki fərqli hüquq şəxsə münasibətdə tətbiq edildikdə (“*İsaksen Norveçə qarşı*” (*Isaksen v. Norway* (dec.), no. 13596/02, 2 October 2003) işdə olduğu kimi).

61. Hazırkı iş gəldikdə ərizəçi qeyd etmişdir ki, o, 2002-ci il yanvarın 4-də səhər saatlarında törətməsinə görə artıq inzibati tənbeh aldığı əməllərin törədilməsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə əsasən ittiham edilmişdir. Onun izahatına müvafiq olaraq, Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə və İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsinə əsasən təqib edildiyi hüquqpozmaların tərkibində eyni həm faktiki, həm hüquqi əsas elementlər olmuşdur.

62. Ərizəçinin fikrincə, onun barəsində aparılmış hər iki iş eyni faktlar, yəni 2002-ci il yanvarın 4-də səhər saatlarında milis əməkdaşına söyüş söymə, ictimai qaydanı pozma, milis əməkdaşının tələblərinə əməl etməmə və mili bölməsində qaçmağa cəhd ilə bağlı olmuşdur. Onların faktiki eyniliyi inzibati hüquqpozma haqqında 2002-ci il 4 yanvar tarixli protokoldakı və 2002-ci il 19 aprel tarixli ittiham aktındakı ərizəçinin əməllərinin təsvirindən irəli gəlir.

63. Həmin əməllərin hüquqi təsvifinə gəldikdə, ərizəçinin törətdiyi əməllərə görə onun məsuliyyətə cəlb edilməsi həm İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsinə, həm də Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə əsasən mümkün olmuşdur. İki hüquqpozmanın *actus reus* (hüquqpozmanın obyektiv tərəfi – *tərcüməçinin qeydi*) tam surətdə eyni olmasa da, onların tərkibində eyni əsas elementlər olmuşdur. 213-cü maddədəki “cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən hərəkətlər” anlayışı mahiyyət etibarilə 158-ci maddədəki “söyüş söymə və vətəndaşlara təhqiramiz sataşma”-nı əhatə etmişdir. Ərizəçi Rusiya Ali Məhkəməsinin praktikasına istinad edərək göstərmişdir ki, hələ 1978-ci ildə bir əməlin “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasını və ya “xuliqanlıq” cinayəti təşkil edə bilməsi, lakin heç vaxt hər iksini təşkil edə bilməməsi müəyyən edilmişdir (yuxarıda 30-cu bəndə bax). Buna görə də, müxtəlif hüquqpozmaları təşkil edən bir əmələ görə məsuliyyətə cəlb etmə mümkünlüyü (*concours ideal d'infractions*) hazırkı işdə istisna edilir.

(b) Hökumət

64. Hökumət iddia etmişdir ki, ərizəçi həm faktiki, həm hüquqi nöqteyi-nəzərindən fərqli olan iki hüquqpozmanı törətmişdir.

65. Faktlar məsələsinə gəldikdə, Hökumət iddia etmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş “xuliqanlıq” cinayətinin törədilməsi ilə əlaqədar ərizəçi barəsində cinayət təqibi mayor K. tərəfindən inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsi zamanı, yəni inzibati hüquqpozmanın artıq törədildiyindən *sonra* ərizəçi tərəfindən kapitan S. və mayor K.-nin ünvanına söyüş söyməsi ilə

bağlı olmuşdur. Hökumətin izahatına müvafiq olaraq, inzibati hüquqpozmalar üzrə iş üzrə icraatın “tez” və “ağlabatan müddətdə” keçirilməsi tələbini nəzərə alaraq, dövlət orqanları ərizəçinin hakim qarşısına gətirilməsi ilə məşğul olduqdan ərizəçi tərəfindən törədilmiş bu əməllərə görə onu təxirə salınmadan cinayət məsuliyyətinə cəlb etmək imkanında olmamışlar. Cinayət işinin başlanılması üçün əlavə vaxt və müvafiq prosesual hərəkətlərin aparılması tələb edilmişdir. Hökumətin fikrincə, işin faktiki halları baxımından hazırkı iş “*Şutte*” (yuxarıda qeyd edilmiş) və “*Asci Avstriyaya qarşı*” (*Asci v. Austria*, dec., no. 4483/02, ECHR 2006-...) işlərə bənzər olmuşdur.

66. Əməllərin hüquqi xarakterinə gəldikdə, Hökumət etiraf etmişdir ki, həm “xırda xuliqanlıq” inzibati hüquqpozmasına, həm də “xuliqanlıq” cinayətinə görə məsuliyyət eyni hüquqi marağın, yəni ictimai qaydanın müdafiəsinə yönəlmişdir. Eyni zamanda, iki hüquqpozma *actus reus* əlamətinə, ictimai qaydanın pozulmasının ağırlığına və sanksiyanın sərtliliyinə görə fərqli olmuşdur. İnzibati hüquqpozmanın yalnız müəyyən edilmiş ictimai və mənəvi normalardan kənara çıxması hallarına şamil olduğu, cinayətdə isə zor tətbiq etmənin və hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət göstərmə əhatə edildiyi üçün inzibati hüquqpozma cinayətdən daha az ağır olmuşdur. Hökumət qeyd etmişdir ki, nəinki «xırda xuliqanlıq» daha az müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılmış, hətta inzibati həbsdə saxlamanın şəraiti cinayətkarların cəza çəkdiyi müəssisələrin şəraitindən yaxşı olmuşdur. Buna görə, hüquqpozmaların eyniliyindən söhbət gedə bilməz.

(c) Üçüncü tərəf

67. Üçüncü tərəf iddia etmişdir ki, fransız dilində “*infraction*” sözünün və ingilis dilində “*offence*” sözünün (hər ikisi hüquqpozma kimi tərcümə edilir – **tərcüməçinin qeydi**) əmələ gəlməsi ikitərəfli xarakter daşıyır: birincisi, ictimai qaydanın pozulmasına gətirib çıxaran pis niyyətlə edilən həqiqi, konkret əməldə, və ikincisi, hüquqpozmanın hüquqi tövsifində, yəni cəzanın tətbiqinə səbəb olan əməlin qanunvericilik normasında təsvirində. “*Infraction*” və ya “*offence*” sözlərinin qeyri-hüquqi mənası qanunu pozan şəxsin əməllərinə aiddir. Bu qarışıqlıq faktiki olaraq hər iki ifadə (“hüquqpozmalar” və “faktlar”) istifadə edilən beynəlxalq hüquq sənədlərində təsbit edilmişdir. Şenqen müqaviləsinin tətbiqi haqqında 1990-cı il Konvensiyasının fransız variantında “*offence*” (hüquqpozma) sözünün “*les mêmes faits*” (eyni əməllər) ifadəsi ilə tərcümə olunması bununla izah edilir.

68. Üçüncü tərəfin fikrincə, “*infraction*” və “*offence*” məfhumları ilə bağlı ikimənəlilik Konvensiya təsisatları arasında qarışıqlıq yaratmışdır. Komissiya “*Raynen Finlandiyaya qarşı*” (*Raninen v. Finland*, no. 20972/92, Commission decision of 7 March 1996)) iş üzrə qərardadında və Məhkəmənin “*Qradinqer Avstriyaya qarşı*” (*Gradinger v. Austria*, 23

October 1995, Series A no. 328-C) iş üzrə qərarında ərizəçinin əməllərinin təsvir edilməsi üçün “*offence*” sözü istifadə olunduğu halda, “*Oliveyra İsveçrəyə qarşı*” (*Oliveira v. Switzerland*, 30 July 1998, *Reports* 1998-V)) iş üzrə qərar əvvəlki yanaşmadan kənarlaşmanı işarə etmişdir: Məhkəmə razılaşmışdır ki, müxtəlif məhkəmələr “ayrı-ayrı hüquqpozmalara dair işlərə, hətta onlar bir cinayət əməlinin tərkib hissəsi olduqda”, baxa bilər. Bununla da, əməl kimi şərh edilən “*offence*” (hüquqpozma) anlayışı 7 sayılı Protokolun müəllifləri qabaqcadan nəzərə ala bilmədikləri yanaşmaya yol açmışdır.

69. Üçüncü tərəf Məhkəmənin presedent hüququnu onun proqnozlaşdırılması mümkün olmadığına və qeyri-müəyyənliyinə görə tənqid edərək Məhkəməni daha davamlı yanaşmanı qəbul etməyə dəvət etmişdir. Onun fikrincə, *idem* məfhumunun “eyni faktlar” anlayışına əsasən müəyyən edilməsindən ibarət olan yanaşma fərdi şəxs üçün hüquqi eyniliyə əsaslanan üsuldən daha təhlükəsiz üsul olmuşdur. “Eyni faktlar” anlayışına əsaslanan yanaşmanın qəbul edilməsi heç zaman dövlət orqanlarının diskresiyası predmeti ola bilməyən ayrılmaz hüquqa dair Məhkəmənin presedent hüququnun mötəbərliyini gücləndirərdi.

3. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) Mövcud yanaşmaların xülasəsi

70. 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin Məhkəmə tərəfindən tətbiqinin tarixi boyunca toplanmış presedent hüququnun əsas hissəsi ərizəçinin törədilməsinə görə məsuliyyətə cəlb edildiyi cinayətlərin eyni olub-olmaması sualı ilə bağlı müxtəlif yanaşmaların mövcud olduğunu göstərir.

71. Ərizəçi tərəfindən törədilmiş «eyni əməllərə», bu əməllərin qanunda tövsifindən asılı olmayaraq, diqqət yetirən yanaşma (*idem factum*) “*Grading*” işi üzrə qərarada nümayiş etdirilir. Həmin işdə cənab Gradinger ehtiyatsızlıqdan adam öldürməyə görə cinayət təqibi qaydasında məhkum edilmiş və nəqliyyat vasitəsini sərxoş vəziyyətdə idarə etməyə görə inzibati qaydada cərimə edilmişdir. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, iki hüquqpozmanın adı, xarakteri və məqsədi fərqli olsa da, hər iki qərarın ərizəçinin eyni əməlinə əsasən çıxarılmasına görə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi pozulmuşdur (bax: yuxarıda qeyd edilən *Gradinger*, § 55).

72. İkinci yanaşma həmçinin məsuliyyəti yaratmış ərizəçinin törətdiyi əməllərin eyni olmasına dair mülahizədə irəli gəlməklə yanaşı, postulat kimi qəbul edir ki, eyni əməllər ayrı-ayrı proseslər çərçivəsində mühakimə oluna bilən müxtəlif hüquqpozmaları təşkil edə bilər (*concoirs idéal d’infractions*). Bu yanaşma Məhkəmə tərəfindən “*Oliveyra*” (yuxarıda qeyd edilən) işində inkişaf etdirilmişdir: ərizəçi əvvəlcədən nəqliyyat vasitəsinin idarə etməsi ilə bacara bilməməyə görə, sonradan isə ehtiyatsızlıqdan xəsarət yetirməyə görə məhkum edilmişdir. Onun idarə etdiyi avtomobilin qarşından gələn nəqliyyat vasitələrinin yoluna çıxması, bir avtomobillə

toqquşması və ikinci avtomobillə üzbəüz toqquşması nəticəsində onun sürücüsünə ciddi bədən xəsarətləri yetirilmişdir. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, işin faktiki hallarına görə bu iş bir əməlin *müxtəlif* hüquqpozmaları təşkil etməsinin tipik nümunəsi olmuş, 7 saylı protokolun 4-cü maddəsində isə şəxslərin yalnız *eyni* hüquqpozmaya görə təkrarən mühakimə olunması qadağan edilmişdir. Məhkəmənin fikrincə, hər iki hüquqpozma ilə bağlı cəzanın bir məhkəmə prosesi çərçivəsində bir məhkəmə tərəfindən təyin edilməsi ədalət mühakiməsinin düzgün həyata keçirilməsi prinsipinə daha uyğun olsa da, həmin işdə iki məhkəmə prosesinin keçirilməsi faktı həlledici rol oynamırdı. Ayrı-ayrı hüquqpozmalar ilə bağlı işlərə, hətta bu hüquqpozmalar bir cinayət əməlinin tərkib hissəsi olsa da, müxtəlif məhkəmələr tərəfindən baxılması, xüsusilə də cəzaların birləşdirilmədiyi halda 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsinin pozulmasına gətirib çıxarmamışdır (bax: yuxarıda qeyd edilən “*Oliveira*” işi üzrə qərar, §§ 25-29). Növbəti işdə - “*Göktan*” işində ərizəçinin törədilməsi ilə əlaqədar olaraq məhkum edildiyi eyni cinayət əməllərinin iki hüquqpozmanı - ölkəyə qanunsuz yolla gətirilmiş narkotik vasitələri satma və gömrük rüsumu ödəməməyi təşkil etməsinə görə Məhkəmə həmçinin 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsinin pozulmaması nəticəsinə gəlmişdir (bax: yuxarıda qeyd edilən “*Göktan*” işi üzrə qərar, § 50). Bu yanaşma həmçinin “*Qotye Fransaya qarşı*” (*Gauthier v. France*, dec., no. 61178/00, 24 June 2003) və “*Ongun Türkiyəyə qarşı*” (*Ongun v. Turkey*, dec., no. 15737/02, 10 October 2006) işlərində tətbiq edilmişdir.

73. Üçüncü yanaşmada əsas diqqət iki hüquqpozmanın «əsas elementlərinə» yetirilir. “*Frans Fişer Avstriyaya qarşı*” (*Franz Fischer v. Austria*, no. 37950/97, 29 May 2001) işində Məhkəmə təsdiq etmişdir ki, 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsi ilə eyni cinayət əməlindən irəli gələn bir neçə hüquqpozmalar ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb edilməsinə yol verilir (*concours idéal d'infractions*). Eyni zamanda, ərizəçinin sırf “nominal olaraq müxtəlif” hüquqpozmalar ilə əlaqədar yenidən məhkum edilə bilməsinin həmin müddəaya uyğun olmadığından Məhkəmə qərar etmişdir ki, belə cinayətlərin tərkibində eyni “əsas elementlərin” olub-olmaması məsələsini əlavə olaraq nəzərdən keçirməlidir. Cənab Fişerin işində nəqliyyat vasitəsinə sərxoş vəziyyətdə idarə etmə ilə bağlı inzibati xətanın və “özünün sərxoş vəziyyətdə olmasına yol verilməklə” ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə cinayətinin tərkiblərində “əsas elementlər” olduqdan Məhkəmə 7 saylı Protokolun 4-cü maddəsinin pozulması nəticəsinə gəlmişdir. Məhkəmə həmçinin qeyd etmişdir ki, bu şəxsin törədilməsinə görə məsuliyyətə cəlb edildiyi iki hüquqpozmanın yalnız qismən üst-üstə düşsə idi, təqsirləndirilən şəxsin təqib bu hüquqpozmaların hər biri ilə əlaqədar bir-birinin ardınca məsuliyyətə cəlb edilə bilməməsini müəyyən etmək üçün heç bir əsas olmazdı. Eyni yanaşma oxşar faktiki hallar ilə bağlı olan “*W.F. Avstriyaya qarşı*” (*W.F. v. Austria* (no. 38275/97, 30 May

2002)) və “*Seyler Avstriyaya qarşı*” (*Sailer v. Austria* (no. 38237/97, 6 June 2002)) işlərində tətbiq edilmişdir.

74. “Əsas elementlər” konsepsiyasını tətbiq etməyə başlamasından sonra Məhkəmə sonrakı işlərdə ona tez-tez müraciət etmişdir. “*Manasson*” işində vergi qanunvericiliyinin pozulmasını cinayət-hüquqi hüquqpozmadan fərqləndirən “əsas element” kimi “ərizəçinin vergi bəyannaməsinin təqdim edilməsi zamanı mühasibat kitablarında əks etdirilmiş yanlış məlumatdan istifadə etməsi” müəyyən edilmişdir (yuxarıda qeyd edilən “*Manasson*” işi üzrə qərara bax). Eynilə, “*Baxmayer*” işində Məhkəmə qeyd etmişdir ki, nəqliyyat vasitəsinə sərxoş vəziyyətdə idarə etməkdən ibarət ağırlaşdırıcı hal yalnız bir iş üzrə icraatda müəyyən edilmişdir (bax: *Bachmaier v. Austria* (dec.), no. 77413/01, 2 September 2004).

75. Vergilər ilə bağlı hüquqpozmalara dair bir sıra işlərdə iki vergi hüquqpozmasının öz cinayət niyyəti və məqsədinə görə fərqlənməsi müəyyən edilmişdir (yuxarıda qeyd edilən “*Rosenquist*” işi üzrə qərara bax). Eyni iki fərqi həmçinin yuxarıda qeyd edilən “*Storbraten*” və “*Haarvig*” işlərində əhəmiyyət kəsb etməsi müəyyən edilmişdir.

76. “Əsas elementlərin” digər məcmusu Məhkəmənin iki Avstriya işində apardığı təhlili səciyyələndirmişdir. “*Hauser-Sporn*” işində Məhkəmə qətl etmişdir ki, zərərçəkmiş şəxsi təhlükədə qoyma cinayəti və hadisə barədə polisə məlumat verməmə cinayəti öz cinayət niyyəti nə görə fərqli olaraq ayrı-ayrı əməllər (hərəkət və hərəkətsizlik) ilə bağlı olmuşdur (bax: *Hauser-Sporn v. Austria*, no. 37301/03, §§ 43-46, 7 December 2006). “*Schutte*” işində bir cinayətin “əsas elementini” xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar hakimiyyət nümayəndəsini həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli olan zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələmə, digər cinayətin isə yol təhlükəsizliyi kontekstində sadə hərəkətsizlik, yəni nəqliyyat vasitəsinə saxlamaq barədə polis əməkdaşının tələbinə əməl etməmə təşkil etmişdir (bax: yuxarıda qeyd edilən “*Schutte*” işi üzrə qərar, § 42).

77. Nəhayət, məsələ ilə bağlı Məhkəmənin ən son qərarlarından birində müəyyən edilmişdir ki, iki hüquqpozmanın onların ağırlıq dərəcəsi və nəticələrinə, qorunan ictimai dəyərlərə və cinayət niyyətinə görə fərqli olduğuna görə tərkiblərində fərqli “əsas elementlər” olmuşdur (bax: “*Qaretta Fransaya qarşı (qərardad)*” (*Garretta v. France* (dec.), no. 2529/04, 4 March 2008)).

(b) Rəhbər tutulmalı yanaşmaların uyğunlaşdırılması

78. Məhkəmə hesab edir ki, şəxsin törədilməsinə görə məsuliyyətə cəlb edildiyi hüquqpozmanın həmin şəxsin törədilməsi ilə əlaqədar yekun ittiham və ya bəraət hökmü ilə artıq məhkum edildiyi hüquqpozma ilə eyni olub-olmamasının müəyyən edilməsinə dair müxtəlif yanaşmaların mövcudluğu əsas hüquqa, yəni eyni hüquqpozmaya görə iki dəfə məsuliyyətə cəlb olunmamaq hüququna zidd olan hüquqi qeyri-müəyyənliyi doğurur. Məhz bu şəraitdə Məhkəmə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin

məqsədləri üçün «eyni hüquqpozma» məfhumunun, yəni “*non bis in idem*” prinsipinin *idem* elementinin uyğunlaşmış şərhini verməyə dəvət edilir. Məhkəmənin ciddi əsaslar olmadan əvvəlki işlərdə müəyyən edilmiş presedentlərdən uzaqlaşa bilməməsinin hüquqi müəyyənlik, proqnozlaşdırıla bilmə və qanun qarşısında bərabərlik məqsədlərinə xidmət etməsi ilə yanaşı, Məhkəmə tərəfindən dinamik və təkamüllü yanaşmanı tətbiq etməmə islahatlara və təkmilləşməyə maneələr yaradacaqdır (bax: “*Vilho Eskelinen və Digərləri Finlandiyaya qarşı*” [Böyük Palata] (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [GC], no. 63235/00, § 56, ECHR 2007-...)).

79. “*Non bis in idem*” prinsipi bu və ya digər formada əks etdirilən beynəlxalq sənədlərin təhlili onun ifadə edildiyi məfhumların müxtəlifliyini göstərir. Belə ki, Konvensiyanın 7 sayılı Protokolunun 4-cü maddəsi, BMT-nin “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktının 14-cü maddəsinin 7-ci hissəsi və Avropa ittifaqının əsas hüquqları haqqında» Xartianın 50-ci maddəsində “(eyni) hüquqpozma” (“*[même] infraction*”) nəzərdə tutulur, İnsan hüquqlarında dair Amerika Konvensiyasında «eyni əsas» (“*mêmes faits*”) barədə deyilir, Şenqen müqaviləsinin tətbiqi haqqında Konvensiyada “eyni əməllər” (“*mêmes faits*”) ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb etmə qadağan olunur, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Nizamnaməsində isə “(eyni) davranış” (“*[mêmes] actes constitutifs*”) məfhumundan istifadə edilir. Avropa İttifaqının Ədalət Məhkəməsi və İnsan Hüquqları üzrə Amerika Ölkələri Məhkəməsi müəyyən etmişlər ki, bir tərəfdən “eyni əməllər” və ya “eyni əsas” (“*mêmes faits*”) məfhumları və digər tərəfdən “(eyni) hüquqpozma” (“*[même] infraction*”) məfhumu arasında fərq yalnız əməllərin eyniliyinə əsaslanan və belə əməllərin hüquqi tövsifini əhəmiyyətsiz kimi rədd edən yanaşmanı qəbul etmənin lehinə olan vacib elementdir. Hər iki məhkəmə belə nəticəyə gələrək vurğulamışdır ki, bu cür yanaşma təqsirli bilindi və cəzanı çəkdiyi və ya bəraət qazındığı təqdirdə eyni əməl ilə əlaqədar olaraq yenidən məsuliyyətə cəlb edilməkdən qorxmağa lazım olmadığını biləcək hüquq pozanın xeyrinə olardı (yuxarıda 37 və 40-cı bəndlərə bax).

80. Məhkəmə hesab edir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində «hüquqpozma» sözünün istifadə edilməsi daha məhdud yanaşmanı əsaslandırma bilməz. O, bir daha təsdiq edir ki, Konvensiya hüquqların nəzəri və xəyali deyil, praktiki və səmərəli olmasına yönəlmiş qaydada şərh və tətbiq edilməlidir. Konvensiya – bugünkü şərait baxımından şərh edilməli canlı sənəddir (digər qərarlar sırasında bax: “*Tayrer Birləşmiş Krallığa qarşı*” (*Tyrer v. the United Kingdom*, 25 April 1978, § 31, Series A no. 26) və “*Kristin Quudvin Birləşmiş Krallığa qarşı*” [Böyük Palata] (*Christine Goodwin v. the United Kingdom* [GC], no. 28957/95, § 75, ECHR 2002-VI)). Konvensiya kimi beynəlxalq müqavilənin müddəaları onların məqsəd və vəzifələri baxımından, habelə səmərəlilik prinsipinə uyğun surətdə şərh edilməlidir (bax: “*Mamatkulov və Askarov Türkiyəyə qarşı*”

[*Böyük Palata*] (Mamatkulov and Askarov v. Turkey [GC], nos. 46827/99 and 46951/99, § 123, ECHR 2005-I)).

81. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, iki hüquqpozmanın hüquqi tövsifinə diqqət yetirən yanaşma şəxsin hüquqlarına münasibətdə həddindən artıq məhdud xarakter daşıyır, çünki Məhkəmə şəxsin fərqli qaydada tövsif olunan hüquqpozmalar ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb etdiyinə müəyyən edilməsi ilə kifayətlənsə, bu, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində təsbit edilmiş təminatı Konvensiya ilə tələb edildiyi kimi praktiki və səmərəli etmək əvəzinə, onu sarsıdacaqdı (yuxarıda qeyd edilən "*Frans Fişer*" işi üzrə qərarın 25-ci bəndi ilə müqayisə et).

82. Nəticə etibarilə, Məhkəmə hesab edir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi eyni faktiki hallardan və ya mahiyyətə eyni olan faktiki hallardan irəli gələn ikinci "hüquqpozma" ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb etməni və ya məhkum etməni qadağan edən kimi başa düşülməlidir.

83. 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində təsbit edilmiş təminat əvvəlki ittiham və ya bəraət hökmünün "*res judicata*" qüvvəsinə artıq mindiyi halda yeni cinayət işi başlandıqda yer alır. Bu anda, birinci «cinayət prosesinin» yekunlaşmasına dair qərar və yeni cinayət işi üzrə ərizəçi barəsində irəli sürülmüş ittihamlar siyahısı mövcud olmalıdır. Adətən, bu sənədlərdə ərizəçinin törədilməsi ilə əlaqədar artıq məhkum edildiyi hüquqpozma və ittiham edildiyi hüquqpozma ilə bağlı faktiki hallar əks etdirilir. Məhkəmənin fikrincə, hər iki işin faktiki hallarının eyni və ya mahiyyətə eyni olub-olmaması məsələsinin həll edilməsi üçün işin faktiki halları münasib çıxış nöqtəsini təşkil edir. Məhkəmə vurğulayır ki, hər hansı yeni ittihamların cinayət prosesinin sonrakı mərhələsində saxlanılması və ya ləğv edilməsi faktı əhəmiyyət kəsb etmir, çünki 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində ikinci dəfə məhkum olunma və ya bəraət qazanmaya qarşı deyil, yenidən cinayət təqibinə məruz qalma və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməyə qarşı təminat nəzərdə tutulur (yuxarıda 110-cu bənd ilə müqayisə et).

84. Buna görə, Məhkəmə tərəfindən araşdırma aparılarkən əsas diqqət eyni təqsirləndirilən şəxs ilə əlaqədar olan, zamanda və məkanda sıx bağlı olan, hökmü çıxarmaq və ya cinayət işini başlamaq üçün mövcudluğunun nümayiş etdirilməsi zəruri olan konkret faktiki halların məcmusunu təşkil edən faktlara yönəlməlidir.

(c) Bu yanaşmanın hazırkı işdə tətbiqi

85. Məhkəmə hazırkı işin hallarının təhlilini 2002-ci il yanvarın 4-də baş vermiş hadisələrin ardıcılığını, habelə ərizəçi barəsində irəli sürülmüş ittihamları nəzərdən keçirməkdən başlayacaq.

86. Səhər tezdən ərizəçi və onun rəfiqəsi hərbi hissənin ərazisində yaxalanmış və onlar ifadə vermək üçün 9-cu milis bölməsinə gətirilmişlər. Ərizəçinin rəfiqəsinin hərbi hissənin ərazisinə qanunsuz daxil olması ilə əlaqədar iş başlanılmamışdır.

87. Mili bölməsində olarkən ərizəçi vətəndaş Y. və kapitan S.-in ünvanına qışqırmağa başlamış, sonuncunu itələmişdir. Sonradan o, qaçmağa cəhd etmiş, lakin saxlanılmış və onun əl-qolu qandalla bağlanmışdır. Milis əməkdaşları qərara gəlmişlər ki, ərizəçinin həyasız davranışı inzibati hüquqpozmanı təşkil etmişdir.

88. Ərizəçi mayor K.-nın kabinetinə gətirilmiş və onun barəsində inzibati hüquqpozma haqqında protokol tərtib edilmişdir. Kapitan S. və digər əməkdaş otaqda olmuşlar. Ərizəçi ədəbsiz davranmağa davam etmiş və mayor K.-nin ünvanına söyüş söymüşdür.

89. Protokol tərtib edildikdən sonra milis əməkdaşları ərizəçini Qribanovski RDİŞ-ə aparmaq üçün onu avtomobilə yerləşdirmişlər. Yolda ərizəçi həmin avtomobildə həmçinin olmuş mayor K.-nin ünvanına söyüş söyməyə davam etmiş və onu öldürmək hədəsi ilə hədələmişdir.

90. Ərizəçi barəsində başlanmış iş gəldikdə Məhkəmə ilk növbədə qeyd edir ki, rayon məhkəməsinin 2002-ci il 4 yanvar tarixli qərarı ilə «xırda xuliqanlıq» törətməyə görə İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsinə əsasən ərizəçi barəsində inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edilmişdir. Rayon məhkəməsinin qərarında faktiki halların müəyyən edilməsi üçün zəruri olan yalnız bir cümlənin olmasına və sübutların göstərilməməsinə baxmayaraq, əsaslı olaraq ehtimal etmək olar ki, həmin qərar milis tərəfindən tərtib edilmiş və rayon məhkəməsinə təqdim edilmiş inzibati hüquqpozma haqqında protokola əsaslanmışdır (yuxarıda 15-ci bəndə bax). Görünür ki, ərizəçi 9-cu milis bölməsinə gətirildikdən bir az sonra milis əməkdaşlarının ünvanına söyüşlər söyməyə və ictimai qaydanı pozmaya görə inzibati hüquqpozma haqqında iş üzrə təqsirli bilinmişdir.

91. Cinayət təqibi qaydasında ərizəçi 2002-ci il 4 yanvar tarixli hadisələr ilə əlaqədar olaraq üç əməlin törədilməsində ittiham edilmişdir (yuxarıda 21-ci bənddə ittihamların siyahısına bax). Birincisi, o, 9-cu bölməyə gətirildikdən dərhal sonra vətəndaş Y. və kapitan S.-in ünvanına söyüş söymə və ictimai qaydanı pozma ilə əlaqədar Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş “xuliqanlıq” cinayətini törətməkdə ittiham edilmişdir. İkincisi, o, inzibati hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsi zamanı mayor K.-nin kabinetində onun ünvanına söyüş söymə ilə əlaqədar Cinayət Məcəlləsinin 319-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş “hakimiyyət nümayəndəsini təhqir etmə” cinayətini törətməkdə ittiham edilmişdir. Üçüncüsü, o, Qribanovski RDİŞ-ə aparılarkən mayor K.-ni öldürmək hədəsi ilə hədələmə ilə əlaqədar Cinayət Məcəlləsinin 318-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “hakimiyyət nümayəndəsini zor tətbiq etmək hədəsi ilə hədələmə” cinayətini törətməkdə ittiham edilmişdir.

92. Hadisələrin və ittihamların bu xülasəsi nümayiş etdirir ki, birinci epizodda ərizəçi pasport xidməti otağında vətəndaş Y. və kapitan S.-in ünvanına söyüş söymüş, ikinci və üçüncü epizodda isə mayor K.-nin kabinetində və avtomobildə onu söymüş və zor tətbiq etmək hədəsi ilə hədələmişdir. Bununla da, üç epizod arasında zamanda və məkanda bağlılıq

olmamışdır. Buna görə də, ərizəçinin davranışının 2002-ci il yanvarın 4-də bütün gün ərzində mahiyyətcə eyni olmasına, yəni onun müxtəlif hakimiyyət nümayəndələrinə söyüşlər söyməsinə baxmayaraq, bu davranış davam edən əməl deyil, bir neçə ayrı-ayrı hallarda eyni davranışın nümayişi olmuşdur (yuxarıda qeyd edilən “*Raninen*” ilə müqayisə et).

93. Mayor K.-nin iştirakı ilə olmuş ikinci və üçüncü epizodlara gəldikdə, ərizəçi barəsində ittihamlar yalnız cinayət təqibi qaydasında irəli sürülmüşdür. Buna görə də deyilə bilməz ki, yekun hökmə məhkum edildiyi və ya bəraət qazandığı hüquqpozma ilə əlaqədar olaraq onun barəsində cinayət təqibi aparılmışdır. Nəticə etibarilə, Cinayət Məcəlləsinin 319 və 318-ci maddələrinə əsasən onun barəsində cinayət təqibi ilə bağlı 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinə əsasən heç bir məsələ ortaya çıxmır.

94. Eyni zamanda, ərizəçi barəsində ilk növbədə İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləsinin 158-ci maddəsinə əsasən inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edildiyi və sonrada Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə əsasən cinayət məsuliyyətinə cəlb edildiyi xuliqanlıq əməlləri ilə əlaqədar vəziyyət başqa cürdür. Söhbət eyni təqsirləndirilən şəxs tərəfindən eyni vaxtda törədilmiş eyni əməllər barədə getdikdən Məhkəmə ərizəçi tərəfindən törədilməsi ilə əlaqədar barəsində inzibati tənbeh tətbiq edildiyi hüquqpozmanın və törətməsində ittiham edildiyi hüquqpozmanın faktiki hallarının eyni və ya mahiyyətcə eyni olub-olmadığını araşdırmaqdır.

95. 158-ci maddəyə əsasən “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasının tərkibinə üç əməl daxil olmuşdur: “ictimai yerlərdə söyüş söymə”, “vətəndaşlara təhqiramiz sataşma” və “ictimai qaydanı pozan buna bənzər digər hərəkətlər”. Bu əməllərin hər biri məsuliyyətə cəlb etmə üçün kifayətdir. Rayon məhkəməsi bu əməllərdən ikisini nəzərə almışdır: “ictimai qaydanı pozan hərəkətlər” kimi şərh oluna bilən ictimai yerlərdə söyüş söymə və milis əməkdaşının qanuni tələblərinə əməl etməmə.

96. Cinayət təqibi qaydasında ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinin “b” bəndində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətməkdə ittiham edilmişdir. Bu ittiham ilə əlaqədar cinayət təqibi orqanı ərizəçi tərəfindən aşağıdakıların törədilməsini sübut etməli idi: a) ictimai qaydanı kobud surətdə pozan və ya cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən hərəkətlər; b) vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə müşayiət edilən hərəkətlər; c) hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət göstərmə. Cinayət təqibi orqanının mövqeyi ondan ibarət olmuşdur ki, ərizəçi vətəndaş Y. və kapitan S.-in ünvanına söyüşlər söymüş, sonuncunu itələmiş və zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə hədələmişdir. Bu əməllərin hər birinin sübut olub-olmaması məsələsinin həll edilməsi Məhkəmənin vəzifəsi deyil, çünki, yuxarıda göstəriləndiyi kimi, ikinci iş üzrə məhkum etmə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsindəki tələbin tətbiq edilməsi üçün zəruri deyil və ərizəçinin həmin ittihamlar ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb edilə bilməsi və ya mühakimə olunması artıq kifayətdir.

97. Ərizəçinin inzibati məsuliyyətinə cəlb olunması üçün əsas vermiş faktiki hallar milis əməkdaşları vətəndaş Y. və kapitan S.-in ünvanına söyüşlər söymə və sonuncunu itələmə ilə əlaqədar olmuşdur. Eyni faktlar Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinə əsasən ittihamın əsas hissəsini təşkil etmişdir: ərizəçi söyüş söyməklə, kapitan S.-i zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə hədələməklə və ona müqavimət göstərməklə ictimai qaydanı pozmuşdur. Bununla da, iki işin halları yalnız bir element, yəni birinci işdə göstərilməmiş zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə hədələmə ilə əlaqədar fərqlənmişdir. Nəticə etibarilə, Məhkəmə hesab edir ki, 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinin “b” bəndinə əsasən ittihamda İnzibati hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmanın faktiki halları tam əhatə olunmuş və, əksinə, “xuliqanlıq” cinayətinin tərkibində olmamış elementlər “xırda xuliqanlıq” hüquqpozmasının tərkibində olmamışdır. Buna görə də, hər iki hüquqpozmanın faktiki halları 7 sayılı protokolun 4-cü maddəsi məqsədləri üçün mahiyyətcə eyni sayılmalıdır. Məhkəmə yuxarıda qeyd etdiyi kimi, iki hüquqpozmanın faktiki halları yeganə müqayisə nöqtəsi kimi çıxış edir, onların sanksiyalarının sərtliliyi baxımından fərqli olması barədə Hökumətin dəlilinin isə məsələnin öyrənilməsinə aidiyyəti yoxdur.

C. İşlərin təkrarlamasına yol verilib-verilməməsi (*bis*)

1. Palatanın gəlidiyi nəticə

98. Palata bir daha təsdiq etmişdir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi təkrarən cəzalandırılmamaq hüququ ilə məhdudlaşmır, əksinə, təkrarən məsuliyyətə cəlb edilməmək və ya işinə məhkəmədə baxılmamaq hüququna şamil olunur. Palata qət etmişdir ki, cinayət təqibi qaydasında ərizəçinin xuliqanlıq törətməkdə ittiham üzrə bəraət qazanmasına dair Hökumətin dəlili onun həmin ittiham ilə əlaqədar təkrarən məsuliyyətə cəlb etmə və ya işinə məhkəmədə baxılması barədə iddiası üçün əhəmiyyət kəsb etmir.

99. Palata vurğulamışdır ki, ərizəçi barəsində cinayət təqibi üzrə iş eyni polis idarəsi tərəfindən başlanılmış və eyni hakim tərəfindən baxılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, Rusiyanın dövlət orqanları ərizəçinin eyni hüquqpozma ilə əlaqədar əvvəlki inzibati tənbehindən tam xəbərdar olaraq cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə yol vermişlər.

100. Nəhayət, Palata müəyyən etmişdir ki, “*non bis in idem*” prinsipinin pozulması ərizəçi barəsində bəraət hökmünün çıxarılması üçün əsas təşkil etməmişdir. Bəraət hökmü işin mahiyyəti üzrə hallarına görə, yəni ittiham tərəfindən ərizəçinin təqsirinin cinayət prosesində inzibati prosesdən fərqli olaraq tələb edilən sübut etmə standartına uyğun sübut etməmə əsası ilə çıxarılmışdır.

2. Tərəflərin izahatları

(a) Ərizəçi

101. Ərizəçi bildirmişdir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi yalnız təqsirləndirilən şəxsin təkrarən məhkum etmə hallarında deyil, həmçinin hökmün çıxarılmasından asılı olmayaraq ərizəçinin təkrarən məsuliyyətə cəlb etmə hallarında tətbiq edilir. O, xatırlatmışdır ki, “*Qradinger*” işində həmin müddəə hətta ərizəçinin bir hüquqpozma ilə əlaqədar məhkum edilməsi, digər hüquqpozma ilə əlaqədar isə bəraət qazanması halında tətbiq edilmişdir. Eynilə, tərkibində eyni əsas elementlər olmuş «xırda xuliqanlıq» hüquqpozması ilə əlaqədar ərizəçi barəsində inzibati tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsinə baxmayaraq, o, “xuliqanlıq” cinayəti ilə əlaqədar cinayət təqibinə məruz qalmış, işinə məhkəmədə baxılmış və bəraət hökmü çıxarılmışdır. Onun fikrincə, belə vəziyyətdə “*non bis in idem*” prinsipi pozulmuşdur.

102. Ərizəçi həmçinin iddia etmişdir ki, onun işi “*Šyukina Litvaya qarşı (qərardad)*” (*Ščiukina v. Lithuania* (dec.), no. 19251/02, 5 December 2006) işindən fərqlənmişdir: həmin işdə milli məhkəmələr “*non bis in idem*” prinsipinin pozulmasını tam aydın etiraf etmiş əvvəl tətbiq edilmiş inzibati tənbeh tədbirinin ləğv etmək mümkünlüyünə istinad etmişlər. Bunun əksinə, 2002-ci il 2 dekabr tarixli hökmdə sadəcə hazırkı işdə ərizəçi barəsində inzibati hüquqpozma ilə bağlı işə istinad edilməsi ərizəçinin təkrarən məsuliyyətə cəlb edilməmək hüququnun pozulmasının etiraf edilməsi kimi şərh oluna bilməz. Hökmdə “*non bis in idem*” prinsipi Konstitusiya, yaxud insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüquq və ya Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin norması kimi göstərilmir. Hər halda, Rusiya qanunvericilik sistemi kontekstində ərizəçi bu prinsipdən faydalan bilməzdi, çünki ərizəçinin inzibati kimi tövsif edilən hüquqpozma ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb edildiyi halda, işləri təkrarlamamaq təminatı yalnız «cinayətlərə» münasibətdə tətbiq edilir. Ərizəçi ittihamın təkrar xarakterinə görə deyil, onun təqsirini sübut etmək üçün sübutların olmamasına görə bəraət qazanmışdır.

103. Ərizəçi “*Zigarella İtaliyaya qarşı (qərardad)*” (*Zigarella v. Italy* (dec.), no. 48154/99, 3 October 2002) işində qəbul edilmiş yanaşma ilə bağlı narahatlıq ifadə etmişdir: həmin işdə müəyyən edilmişdir ki, ərizəçi tərəfindən vurulmuş hər hansı ziyan sübut edilmədiyi təqdirdə, yalnız təqsirləndirilən şəxsin əvvəllər artıq məhkum edilməsi barədə məlumat olduqda iş başlandığı halda 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi pozulmuş olardı. O, iddia etmişdir ki, cinayət işləri hər halda dövlət orqanları tərəfindən başlanıldıqdan cinayət işinin dövlətin xəbərdar olmadan aparılması mümkün deyildi. Hər halda, ərizəçi barəsində cinayət təqibinin Rusiya dövlət orqanları tərəfindən əvvəlki inzibati tənbeh barədə tam xəbərdar olmaqla on dörd aydan çox müddətdə həyata keçirilməsini nəzərə

alaraq onun faktiki şəraiti “*Ziqarella*” işində ərizəçinin vəziyyətindən fərqli olmuşdur.

(b) Hökumət

104. Böyük Palata qarşısında Hökumət ilk dəfə iddia etmişdir ki, ərizəçi inzibati tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsi barədə qərarından yuxarı instansiya məhkəməsinə şikayət verə bilərdi. Şikayət on gün müddətində verilə bilərdi və tərəfin vəsatəti ilə bu müddət uzadıla bilərdi. Ərizəçi inzibati tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsi barədə qərarından şikayət verməmiş və buna görə o, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin mənasında «yekun» olmamışdır.

105. Palatadakı icraat zamanı Hökumət iddia etmişdir ki, rayon məhkəməsi öz hökmü ilə ərizəçiyə Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən xuliqanlıq törətməkdə ittiham ilə əlaqədar bəraət vermiş və bununla ərizəçinin istintaq orqanı tərəfindən pozulmuş hüquqlarını bərpa etmişdir. İkinci işə baxılması nəticəsində ərizəçi barəsində xuliqanlıq ittihamı ilə əlaqədar bəraət hökmü çıxarıldıqdan işlərin təkrarlamasına yol verilməmişdir. Böyük palata qarşısında bu dəlil Hökumət tərəfindən irəli sürülməmişdir.

(c) Üçüncü tərəf

106. Üçüncü tərəf Məhkəmənin “*Ziqarella*” işi üzrə qərarını tənqid edərək bildirmişdir ki, onun fikrincə, həmin qərarla 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin mətnində mövcud olmamış yeni tətbiqetmə meyarı, yəni yalnız yeni başlanılan işlərlə “*non bis in idem*” prinsipinin qəsdən pozulmasını əks etdirən bu müddəanın ehtimal edilən məqsədi müəyyən edilmişdir. Üçüncü tərəf Məhkəməni dəvət etmişdir ki, bu əlavə meyarın gələcəkdə təhlükəli ola bilməsinə görə ondan çəkinsin.

3. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) “Yekun” qərarın olub-olmaması

107. Məhkəmə bir daha təsdiq edir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin məqsədi – “yekun” qərarla nəticələnmiş cinayət təqibinin təkrarlanmasını qadağan etməkdir (bax: yuxarıda qeyd edilən *Franz Fischer*, § 22, və yuxarıda qeyd edilən *Gradinger*, § 53). “Cinayət işləri üzrə hökmlərin beynəlxalq qaydada tanınması haqqında” Avropa Konvensiyasına öz növbəsində istinad edən 7 sayılı Protokolun İzahedici Məruzəsinə müvafiq olaraq, “qərar “ənənəvi ifadəyə görə “*res judicata*” qüvvəsinə mindikdə yekun sayılır. Qərar dəyişməz olduqda, yəni hər hansı əlavə adi hüquq müdafiə vasitələri mövcud olmadıqda və ya tərəflər bu cür vasitələri tükəndirdikdə və ya onlara müraciət etmədən müddətləri pozduqda bu, baş verir”. Bu yanaşma Məhkəmənin presedent hüququnda təsbit edilmişdir (bax: misal üçün, “*Nikitin Rusiyaya qarşı*” (*Nikitin v.*

Russia, no. 50178/99, § 37, ECHR 2004-VIII) və “*Horsiaq Rumıniyaya qarşı (qərardad)*” (*Horciag v. Romania* (dec.), no. 70982/01, 15 March 2005)).

108. Barəsində yuxarı instansiya məhkəməsinə şikayət verilə bilən qərarlar, bu cür şikayətin verilməsi müddəti keçmədiyi halda, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində əks etdirilmiş təminatın əhatə dairəsindən istisna edilir. Digər tərəfdən, işə yenidən baxılması haqqında vəsatət və ya ötmüş müddətin bərpa edilməsi haqqında vəsatət kimi müstəsna hüquq müdafiə vasitələri işin yekun qərarla nəticələnməsini müəyyən etmək məqsədləri üçün nəzərə alınmır (bax: yuxarıda qeyd edilən *Nikitin*, § 39). Həmin hüquq müdafiə vasitələrinin birinci iş üzrə icraatın davamını təşkil etsə də, qərarın “yekun” xarakteri bunların istifadə edilməsindən asılı deyil. Qeyd etmək lazımdır ki, 4-cü maddənin ikinci hissəsində dəqiq göstərildiyi kimi, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində işə yenidən baxılması mümkünlüyü istisna edilmir.

109. Hazırkı işdə inzibati tənbehin tətbiqi haqqında standart blankda çap edilmiş 2002-ci il 4 yanvar tarixli qərarla bu qərardan şikayət verilə bilməməsi və onun dərhal qüvvəyə minməsi göstərilmişdir (yuxarıda 19-cu bəndə bax). Eyni zamanda, hətta Hökumətin iddia etdiyi kimi, ondan on gün müddətində şikayət vermək mümkünlüyü ehtimal edilsə də, həmin müddətin keçməsindən sonra o, “*res judicata*” qüvvəsinə minmişdir. Hər hansı əlavə hüquq müdafiə vasitələri mövcud olmamışdır. Buna görə də, 2002-ci il yanvarın 15-də inzibati iş üzrə qərar Konvensiyanın müstəqil mənasında «yekun» olmuş, cinayət işi isə 202-ci il yanvarın 23-də başlanılmışdır.

(b) Ərizəçi barəsində bəraət hökmü ilə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsindəki təminatların tətbiqinin qarşısının alıb-almaması

110. Böyük Palata, Palata etdiyi kimi, bir daha təsdiq edir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi təkrarən cəzalandırılmamaq hüququ ilə məhdudlaşmır, əksinə, təkrarən məsuliyyətə cəlb edilməmək və ya işinə məhkəmədə baxılmamaq hüququna şamil olunur (bax: yuxarıda qeyd edilən *Franz Fischer*, § 29). Əks təqdirdə, “mühakimə olunmaq” sözlərindən sonra “cəzalandırmaq” sözünün əlavə edilməsi sadə təkrarlama kimi mənasız olardı. 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi hətta şəxsin barəsində cinayət işi üzərə hökm çıxarılmadığı halda tətbiq edilir. Məhkəmə bir daha təsdiq edir ki, 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsində üç ayrı-ayrı təminat əks etdirilərək nəzərdə tutulur ki, heç kəs eyni cinayət ilə əlaqədar i) məsuliyyətə cəlb edilə, ii) mühakimə edilə və iii) cəzalandırıla bilməz (bax: yuxarıda qeyd edilən *Nikitin*, § 36).

111. Hazırkı işdə xırda xuliqanlıq görə ərizəçi barəsində yekun qərarla inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edilmiş və o, təyin edilmiş cəzanı çəkmişdir. Sonradan barəsində xuliqanlıq törətməkdə ittiham irəli sürülmüş və həbs qətimkan tədbiri seçilmişdir. Cinayət təqibi on aydan çox müddətdə həyata

keçirilmiş və bu müddət ərzində ərizəçi istintaq hərəkətlərində və məhkəmədə iştirak etməli idi. Buna görə, bu ittiham üzrə onun barəsində bəraət hökmünün çıxarılması faktı onun həmin ittiham üzrə təkrarən cinayət təqibinə məruz qalması barədə iddiasına aidiyyəti yoxdur. Bu səbəbdən Böyük Palata, Palata etdiyi kimi, nəticəyə gəlir ki, ərizəçi barəsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətməkdə ittiham üzrə bəraət hökmünün çıxarılmasına görə işlərin təkrarlamasına yol verilməməsinə dair Hökumətin iddiası əhəmiyyət kəsb etmir.

(c) Bəraət hökmünün çıxarılması nəticəsində ərizəçinin zərərçəkmiş şəxs statusunu itirib-itirməməsi

112. Yekunda Məhkəmə ərizəçi barəsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətməkdə ittiham üzrə bəraət hökmünün çıxarılmasına görə onun 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin iddia edilən pozulması ilə bağlı «zərərçəkmiş şəxs» statusunun ləğv edilməsinə dair Hökumətin alternativ dəlilini nəzərdən keçirəcəkdir.

113. Məhkəmə qeyd edir ki, yuxarıda göstəriləndi kimi, dövlət orqanları tərəfindən iki işə baxılması üsulu ərizəçinin 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin iddia edilən pozulması ilə bağlı “zərərçəkmiş şəxs” statusunun Məhkəmənin presedent hüququnda formalaşmış davamlı meyara uyğun olaraq müəyyən edilməsi üçün əhəmiyyətli ola bilər. Belə ki, “*Ziqarella*” (yuxarıda qeyd edilən) işində dövlət orqanları ərizəçi barəsində paralel olaraq iki iş aparmışlar. Birinci iş üzrə “yekun” qərarın çıxarılmasından sonra ikinci iş üzrə icraatın “*non bis in idem*” prinsipinin pozduğuna görə ona xitam verilmişdir. Məhkəmə razılaşmışdır ki, dövlət orqanları birmənalı olaraq ərizəçinin hüquqlarının pozulmasını etiraf etmiş və ikinci iş üzrə icraata xitam verməklə pozulmuş hüquqları münasib surətdə bərpa etmişlər. Buna görə də, ərizəçi 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin iddia edilən pozulması ilə bağlı “zərərçəkmiş şəxs” statusunu itirmişdir.

114. Məhkəmə bu yanaşmanı “*Falkner*” işində inkişaf etdirmişdir: həmin işdə müəyyən edilmişdir ki, birinci işə məsələ ilə bağlı işə baxmaq səlahiyyətə malik olmayan inzibati orqan tərəfindən baxıldıqda, hazırkı işdə olan kimi vəziyyətdə dövlət orqanları tərəfindən pozulmuş hüquqları bərpa etmək imkanında olması zəruridir. Dövlət orqanları tərəfindən bu səhv sonradan etiraf edildiyi, icraata xitam verildiyi və cərimənin məbləği qaytarıldığı üçün ərizəçi həmin icraatın nəticəsində zərər çəkməsini iddia edə bilməz (bax: *Falkner v. Austria* (dec.), no. 6072/02, 30 September 2004).

115. Buna görə də, Məhkəmə razılaşır ki, dövlət orqanları tərəfindən iki iş üzrə icraat başlandıqda, lakin sonradan “*non bis in idem*” prinsipinin pozulması etiraf edildikdə və, misal üçün, ikinci iş üzrə icraata xitam verilməklə və onun nəticəsində dəymiş zərər silinməklə pozulmuş hüquqlar bərpa edildikdə Məhkəmə ərizəçi tərəfindən “zərərçəkmiş şəxs” statusunun

itirilməsini müəyyən edə bilər. Əks təqdirdə, dövlət orqanlarının 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin iddia edilən pozulmasının əvəzini ödəməsi mümkün olmayacaqdı və subsidiarlıq anlayışı öz faydalılığını əhəmiyyətli dərəcədə itirərdi.

116. Hazırkı işin faktiki hallarına qayıdaraq Məhkəmə “*non bis in idem*” prinsipinin pozulmasının Rusiya dövlət orqanları tərəfindən etiraf etməsinə işarə edən heç bir amili aşkar etmir. Ərizəçi barəsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətməkdə ittiham üzrə bəraət hökmü eyni əməllər ilə bağlı onun işinə İnzibati hüquqpozmalar haqqında Məcəlləyə əsasən baxılması faktına əsaslanmamışdır. 2002-ci il 2 dekabr tarixli hökmün mətnində 2002-ci il 4 yanvar tarixli inzibati iş üzrə icraata istinad yalnız onun baş verməsini göstərmək üçün edilmişdir. Digər tərəfdən, hökmün mətnindən birmənalı olaraq görünür ki, rayon məhkəməsi ərizəçinin əleyhinə olan sübutları nəzərdən keçirmiş və onların cinayət işi üzrə sübut etmə standartına cavab vermədiyini müəyyən etmişdir. Buna görə də, bəraət hökmü prosessual əsaslara deyil, maddi əsaslara görə çıxarılmışdır.

117. “*Non bis in idem*” prinsipinin pozulmasının milli məhkəmələr tərəfindən etiraf edilməməsi hazırkı işi “*Şyukina*” (yuxarıda qeyd edilən) işindən fərqləndirir: həmin işdə Litvanın Ali Məhkəməsi Litvanın Konstitusiyasının və Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin müddəalarına istinad edərək bu prinsipin pozulmasının birmənalı olaraq etiraf etmişdir.

118. Eyni zamanda, Rusiyanın hüquq sistemində işlərin təkrarlamasının qadağan edilməsi yalnız cinayət mühakiməsi sahəsinə şamil edilir. Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə müvafiq olaraq, mahiyyətə eyni olan inzibati hüquqpozma ilə bağlı məhkum etmə cinayət təqibinə xitam verilməsi üçün əsas deyil (yuxarıda 27-ci bəndə bax). Eyni qaydada, Rusiya federasiyasının Konstitusiyasında şəxsin eyni “cinayət” ilə əlaqədar təkrarən məhkum etməsindən müdafiəsi nəzərdə tutulur (yuxarıda 26-cı bəndə bax). Bununla da, “*Şyukina*” işindən fərqli olaraq, törətməsinə görə İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləyə əsasən qəti olaraq məhkum edildiyi və ya bəraət qazandığı hüquqpozma ilə əlaqədar təqsirləndirilən şəxsin işinə məhkəmədə baxıldığı halda işə təkrarən baxılmasının qarşısını almağa icazə verən qanunvericilik müddəaları Rusiya məhkəmələrinin ixtiyarında olmamışdır.

119. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi barəsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətməkdə ittiham üzrə bəraət hökmünün çıxarılması onu 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin iddia edilən pozulması ilə bağlı “zərərçəkmiş şəxs” statusundan məhrum etməmişdir.

D. Müəyyən edilmiş işin hallarının xülasəsi və nəticə

120. Məhkəmə yuxarıda müəyyən etmişdir ki, ərizəçi “xırda xuliqanlıq” törətməsinə görə inzibati hüquqpozma ilə əlaqədar iş üzrə məhkum edilmiş, və bu icraat anlayışın Konvensiyanın müstəqil mənasında “cinayət prosesinə” bərabər tutulmalıdır. Bu qərarın “yekun” olmasından sonra onun barəsində bir sıra cinayət ittihamları irəli sürülmüşdür. Bu ittihamların əksəriyyəti ərizəçinin ayrı-ayrı vaxtlarda ayrı-ayrı yerlərdə davranışı ilə bağlı olmuşdur. Eyni zamanda, “xuliqanlıq” törətməkdə ittiham “xırda xuliqanlıq” ilə əlaqədar əvvəlki məhkumluq olduğu kimi eyni davranış ilə bağlı olmuş və mahiyyətə eyni faktiki hallara aid olmuşdur.

121. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi barəsində Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsinin 2-ci hissəsinin «b» bəndi ilə əlaqədar başlanmış cinayət işi onun törətməsinə görə İnzibati hüquqpozmalar haqqında Məcəllənin 158-ci maddəsi ilə əlaqədar məhkum edildiyi mahiyyətə eyni əməllə bağlı olmuşdur.

122. Buna görə 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsi pozulmuşdur.

III. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

123. Konvensiyanın 41-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə ədalətli təzminatın ödənilməsinə təyin edir.”

A. Zıyan

124. İşə Palatada baxılması zamanı ərizəçi ona vurulmuş mənəvi ziyanın kompensasiyasının məbləğinin müəyyən edilməsini Məhkəmənin mülahizəsinə vermişdir. Palata 1500 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə təyin etmişdir.

125. İşə Böyük Palatada baxılması zamanı ərizəçidən ədalətli təzminat ilə bağlı yeni tələblərin irəli sürülməsi tələb edilmədi.

126. Məhkəmə ədalət prinsipinə əsasən edilmiş Palatanın qiymətləndirməsindən geri çəkilmək üçün əsas görmür. Nəticə etibarilə, Məhkəmə mənəvi ziyan ilə əlaqədar ərizəçiyə hər hansı vergi tutmaları üstünə gəlməklə 1500 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə təyin edir.

B. Məhkəmə xərcləri

127. İşə Palatada baxılması zamanı ərizəçi barəsində işlərə milli məhkəmələrdə baxılmasında iki vəkilin gördüyü iş üçün 12700 rublun, Strasburqda iş baxılmasında onun nümayəndəsinin gördüyü on-saatlıq iş üçün 500 avronun və cənab Liçin gördüyü üç-saatlıq iş üçün 300 Böyük Britaniyanın funt sterlinqin, habelə tərcümə üçün 138,10 Böyük Britaniyanın funt sterlinqin ödənilməsinə tələb etmişdir.

Palata məhkəmə xərcləri ilə əlaqədar ərizəçiyə hər hansı vergi tutmaları üstünə gəlməklə 1000 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə təyin etmişdir.

128. Ərizəçi işə Konvensiyanın 43-cü maddəsinə əsasən baxılması ilə əlaqədar əlavə olaraq 1724,70 avronun və 4946 Böyük Britaniyanın funt sterlinqin ödənilməsinə tələb etmişdir. Bu məbləğə cənab Koroteyevin gördüyü 23 saatlıq iş üçün 1380 avro, cənab Liçin gördüyü 40 saatlıq və 10 dəqiqəlik iş üçün 4017 avro, onların Strasburqa səfəri və burada qalması üçün 344,70 avro və 159 Böyük Britaniyanın funt sterlinqi, qalan 770 Böyük Britaniyanın funt sterlinqi isə inzibati və tərcümə xərcləri daxildir.

129. Hökumət bildirmişdir ki, bu tələblər “məhkəmə xərclərinin zəruriliyi və münasibliyi prinsipinə zidd olmuşdur”. Hökumət həmçinin iddia etmişdir ki, inzibati və tərcümə xərcləri kifayət qədər ətraflı göstərilməmişdir.

130. Məhkəmənin formalaşmış presedent hüququna əsasən ərizəçi çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzini o halda almaq hüququna malikdir ki, həmin xərclər həqiqətən və zəruri olaraq çəkilmiş olsun və onların miqdarı münasib olsun (bax: “*Beljuk Polşaya qarşı*” (*Belziuk v. Poland*, 25 March 1998, § 49, *Reports* 1998-II)).

131. Hazırkı işdə Məhkəmə qeyd edir ki, Məhkəmədə icraatın əvvəlindən ərizəçinin maraqlarını cənab Koroteyev və cənab Liç təmsil etmişdir. O, hesab edir ki, görülmüş işin tarifləri və saatları münasibdir, xərclər isə ərizəçinin nümayəndələri tərəfindən həqiqətən çəkilmişdir. Qarşısında olan materiallar nəzərə alınaraq Məhkəmə ərizəçiyə məhkəmə xərcləri ilə əlaqədar hər hansı vergi tutmaları üstünə gəlməklə 9000 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə təyin edir, bu məbləğ ərizəçinin göstərdiyi kimi, nümayəndələrin Böyük Britaniyadakı bank hesabına keçirilməlidir.

C. Ödəmənin gecikdirilməsi zamanı faiz dərəcəsi

132. Məhkəmə ödənilməyən məbləğə görə faiz dərəcəsinin Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq hesablanması və bura üç faiz əlavə edilməsini münasib hesab edir.

YUXARIDAKILARI NƏZƏRƏ ALARAQ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Hökumətin ilkin etirazını *rədd edir*;
2. 7 sayılı Protokolun 4-cü maddəsinin pozulduğunu *qət edir*;
3. *Qət edir* ki,
 - (a) cavabdeh dövlət üç ay ərzində məhkəmə xərcləri ilə bağlı ərizəçiyə aşağıdakı məbləğləri ödəmənin həyata keçirilməsi zamanı mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq rublda ödəməlidir:
 - (i) mənəvi ziyan ilə əlaqədar hər hansı vergi tutmaları üstünə gəlməklə 1500 (min beş yüz) avro;
 - (ii) məhkəmə xərcləri ilə əlaqədar hər hansı vergi tutmaları üstünə gəlməklə nümayəndələrin Böyük Britaniyadakı bank hesabına keçirilməli 9000 (doqquz min) avro;
 - (b) yuxarıda qeyd edilən üç ay müddətindən sonra ödəmənin həyata keçirilməsinə qədər gecikdirilən müddət üçün yuxarıda göstərilən məbləğdən Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq faizlər ödənilməli və buna üç faiz də əlavə edilməlidir.

Qərar ingilis və fransız dillərində tərtib edilmiş və 2009-cu il fevralın 10-da Strasburqdakı İnsan Hüquqları Sarayında keçirilmiş açıq məhkəmə iclasında elan edilmişdir.

Maykl Oboyl
Məhkəmə katibinin müavini

Jan-Pol Kosta
Sədr

© Avropa Şurası/İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi, 2012.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin rəsmi dilləri ingilis və fransız dilləridir. Bu tərcümə Avropa Şurasının “Hyuman Rayts Trast Fondu”nun dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir (www.coe.int/humanrightstrustfund). O, Məhkəmə üçün məcburi deyil və Məhkəmə tərcümənin keyfiyyətinə görə hər hansı məsuliyyət daşımır. Tərcüməni İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin HUDOC presedent hüququ məlumat bazasından (<http://hudoc.echr.coe.int>) və ya Məhkəmənin onu bölüşdüyü istənilən digər məlumat bazasından yükləmək olar. Bu tərcümə işin tam adının, yuxarıda qeyd edilmiş müəlliflik hüququna dair məlumatın göstərilməsi və “Hyuman Rayts Trast Fondu”na istinad edilməsi şərti ilə qeyri-kommersiya məqsədləri üçün çoxaldıla bilər. Tərcümənin hər hansı bir hissəsindən kommersiya məqsədləri üçün istifadə etmək istəyi olduqda, bu ünvanla əlaqə saxlaya bilərsiniz: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int